

52999

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ
İŞLETMELERİN FİNANSAL SORUNLARI VE
ELAZIĞ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE
YAPILAN BİR UYGULAMA

Özcan DEMİR

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Lisans Üstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesinin İşletme
Anabilim Dalı İçin Öngördüğü

BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
olarak hazırlanmıştır

Malatya
Mayıs-1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İş bu çalışma jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında BİLİM UZMANLIĞI tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../1996

İMZA
Adı ,Soyadı ve Ünvanı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüzde küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülke ekonomisinde bulundukları yer ve oynadıkları rol farkedilmiş ve bunların ekonomik istikrar ve gelişmenin sağlanmasında vazgeçilmez bir araç ve itici güç oldukları anlaşılmıştır.

Ancak , sözkonusu işletmelerin ekonomik kalkınmada işlevlerini tam olarak yerine getirebilmeleri her zaman mümkün olamamaktadır. Bu da gerek işletmelerin kendilerinden kaynaklanan, gerekse kontrolleri dışında karşılaştıkları bir takım sorunlarının bulunmasına bağlanabilir.

Ekonomide önemli bir işlevi olan küçük işletmelerin sorunları pek çoktur. Ancak bunlar ya doğrudan, ya da dolaylı yoldan finansman sorununda birleşmekte ve bu sorunun diğerlerine göre önemini artırmaktadır. İşte bu nedenle bu çalışmada küçük işletmelerin finansman sorunları incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fikret OTLU'ya, diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Özcan DEMİR

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

GİRİŞ..... 1-2

BİRİNCİ BÖLÜM KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME OLGUSU

KISIM 1: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMENİN TANIMI.....	4
1.1. DÜNYADA KÜÇÜK İŞLETME TANIMLARI İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜTLER.....	4
1.2. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME TANIMI İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜTLER.....	12
1.3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMENİN ÖZELLİKLERİ... 16	
1.3.1. Yönetim Fonksiyonu.....	17
1.3.2. Üretim Fonksiyonu.....	17
1.3.3. Finansman Fonksiyonu.....	17
1.3.4. Pazarlama Fonksiyonu.....	18
1.4. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	18
KISIM 2: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN EKONOMİ İÇİNDEKİ PAYI.....	20
2.1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN AVANTAJLARI.....	22
2.1.1. Ekonomiye Dinamizm Kazandırmak.....	22
2.1.2. İstihdam Sağlama ve Yeni İş Arama İmkânı Yaratmak.....	23
2.1.3. Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etmek.....	24
2.1.4. Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırmak.....	25
KISIM 3: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN SORUNLARI	26
3.1. GENEL AÇIKLAMALAR.....	26
3.2. TEDARİK SORUNU.....	26
3.2.1. Kredili Satış ve Alış Sorunları.....	27
3.2.2. Alacaklarının Tahsilinde Güçlük Çekilmesi.....	27
3.3. ÜRETİM VE TEKNOLOJİ SORUNLARI.....	27
3.4. PAZARLAMA SORUNU.....	28
3.5. İŞGÜCÜ VE PERSONELİN EĞİTİM SORUNU.....	30
3.6. FİNANSMAN SORUNU.....	31
KISIM 4: AVRUPA BİRLİĞİNDE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER (KOBİ).....	32
4.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE KOBİ'LERİN ÖNEMİ.....	32
4.2. AVRUPA BİRLİĞİ DÜZEYİNDE KOBİ POLİTİKALARI.....	34
4.2.1. ACTION PLANI (EYLEM PLANI).....	34
4.2.1.1. Task Force'un Çalışmaları.....	36
4.2.1.1.1. İşletmecilik Ruhunun Desteklenmesi.....	36
4.2.1.1.2. Yönetimsel Ortamın Geliştirilmesi.....	37

4.2.1.1.4. Sosyal Ortamın Geliştirilmesi.....	37
4.2.1.1.5. Vergi Alanındaki Düzenlemeler.....	38
4.2.1.1.6. Şirketler Hukukunun Benimsenmesi.....	38
4.2.1.1.7. Rekabet Politikaları.....	38
4.2.2. KOBİ'ler İçin Sermaye Birikimi ve Esnek Yapı.....	39
4.2.2.1. Eğitim Faaliyetleri.....	39
4.2.2.2. Enformasyon Faaliyetleri.....	40
4.2.2.3. İhracat.....	40
4.2.2.4. Yeni İşletmelerin Kurulması ve Yeniliklerin Getirilmesi.....	41
4.2.2.5. İşletmeler ve Bölgeler Arası İşbirliği.....	41
4.2.2.6. Sermaye Temini.....	41
4.3. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE, KOBİ POLİTİKALARI.....	42
4.4. GÜMRÜK BİRLİĞİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER.....	45
4.4.1. Makro Tedbirler.....	45
4.4.2. Sektörel Tedbirler.....	46
4.4.3. Mikro (İşletme İçi) Tedbirler.....	49

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE FİNANSMAN SORUNU VE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL KAYNAKLARI

KISIM 1: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE FİNANSMAN SORUNU.....	52
1.1. GENEL AÇIKLAMALAR.....	52
1.2. İŞLETMELERDE SERMAYE YETERSİZLİĞİ.....	53
1.3. KREDİ SORUNLARI.....	55
1.3.1. Kredi Maliyetinin Yüksek Olması.....	55
1.3.2. Miktar ve Vade Sorunu.....	57
1.3.3. Türkiye'de uygulanan Faiz Politikalarının Kredilendirmeye Etkisi.....	58
1.3.4. Teminat Sorunu.....	59
1.4. ÖZSERMAYE YETERSİZLİĞİ.....	60
1.5. SERMAYE PİYASALARINA GİREMEME.....	61
KISIM 2: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL KAYNAKLARI.....	62
2.1. GENEL AÇIKLAMALAR.....	62
2.2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN GELİŞME AŞAMASINA GÖRE FİNANSAL ÖZELLİKLERİ.....	65
KISIM 3: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN YARARLANABİLDİKLERİ FİNANSAL KAYNAKLARIN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ.....	68
3.1. ÖZKAYNAKLAR.....	68

3.2. YABANCI KAYNAKLAR.....	69
3.2.1. Bankalar.....	69
3.2.2. Satıcı Kredileri.....	69
3.2.3. Akraba ve Arkadaşlar.....	69
3.2.4. Sigorta Şirketleri.....	70
3.2.5. Destek Veren Diğer Kuruluşlar.....	70
3.3. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE DESTEK VEREN KURULUŞLAR.....	70
3.3.1. Genel Açıklamalar.....	71
3.3.2. Yurt İçi Kuruluşlarca Sağlanan Finansal Destekler.....	72
3.3.2.1. Türkiye Halk Bankası.....	72
3.3.2.1.1. Kooperatif Kredileri.....	72
3.3.2.1.2. Sanayi Kredileri.....	72
3.3.2.1.3. Fon Kredileri.....	73
3.3.2.2. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.....	73
3.3.2.3. Bağkur.....	73
3.3.2.4. Esnaf ve Kefalet Kooperatifleri.....	73
3.3.2.5. Küçük Sanat Kooperatifleri.....	74
3.3.2.6. Tosyöv (Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı).....	74
3.3.2.7. Kalkınma Bankaları.....	75
3.3.2.8. Teşvikler.....	75
3.3.3. Yurt Dışı Kurumlarca Sağlanan Finansal Destekler.....	77
3.3.3.1. IBRD (İnternational Bank For Recanstruction And Development).....	77
3.3.3.2. KFW Teşvik Fonu.....	77
3.3.3.3. KSF-1 Özel Kredi Fonu.....	77
3.3.3.4. ESF (Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu).....	78
3.3.3.5. Sanayileşme Fonu.....	78
3.3.3.6. Unıdo (Birleşmiş Milletler Sanayi ve Kalkınma Teşkilatı).....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1. PROBLEMİN DURUMU.....	80
2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN VARSAYIMLARI.....	81
3. ARAŞTIRMA ALANI.....	82
4. ÖRNEKLEME.....	82
5. ARAŞTIRMALARDA KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ.....	82
6. ARAŞTIRMA MODELİ.....	82
7. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEKNİKLERİN AÇIKLANMASI.....	83
7.1. TESADÜFİ ÖRNEKLEME.....	83
7.2. ANKET.....	83
7.3. GÖRÜŞME.....	83

7.4. ARİTMETİK ORTALAMA.....	83
7.5. GEOMETRİK ORTALAMA.....	84
8. ARAŞTIRMALARDA KULLANILAN KAVRAMLARIN TANIMI.....	84
9. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	86
9.1. ANKETE DAHİL EDİLEN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ.....	86
10. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
10.1. SONUÇLAR.....	98
10.2. ÖNERİLER.....	100
EK 1 ANKET.....	103
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	108

GİRİŞ

Son yıllarda gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde genellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler ile ilgili sorunlar güncel olmuş ve inceleme konusu yapılmıştır. Günümüzde küçük işletmelerin önemi ve ekonomide oynadıkları rol daha iyi anlaşılmıştır denilebilir.

1950'li yıllarda yığın üretim yaparak ölçek ekonomisinden yararlanan ve ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunan büyük işletmeler, 1970'i izleyen yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizle birlikte güç duruma düşmüşlerdir. Bunun sonucunda üretimlerini azaltmış ve işçilerinin bir kısmını çıkartmışlar ve krizin daha da büyümesine neden olmuşlardır. Bu dönemde küçük ve orta işletmelerin önemi ortaya çıkmış, onların krizlere daha dayanıklı olduğu, ekonomide tekelleşmelere engel teşkil ettiği, kurulacak yeni sanayiler için bilgi ve tecrübe kaynağı oluşturduğu gibi üstünlükleri anlaşılmıştır.

Konuya gelişmekte olan ülkeler açısından baktığımızda, küçük ve orta işletmelerin bu ülke ekonomilerinde de çok önemli görevler üstlendiğini görmekteyiz. Gelişmekte olan ülkelerde sermayenin az, bilgi ve beceri düzeyinin düşük olduğu bilinmektedir.

Bu koşullar sanayileşmenin başlangıcında görünmektedir. İşte bu nedenlerle küçük ve orta işletmelerin sorunları, gelişmekte olan ülkelerin güncel sorunları haline gelmiştir. Dolayısı ile Küçük ve Orta ölçekli işletmelere uygun politikaların geliştirilmesi zorunlu bir hal almıştır.

Biz de tezimizde ülkemizde ve diğer ülkelerde çok tartışılan ve araştırılan bir konu olan küçük işletmelerin , finansman sorunlarını incelemeye çalıştık. Amacımız, mevcut yerli ve yabancı yollarını literatürü tarayarak, Elazığ Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarını tespit etmek ve bunlara çözüm yolları önermektir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde küçük ve orta ölçekli işletme Tanımı, Rolü, önemi, özellikleri ve sorunları, üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde ise Küçük ve Orta ölçekli işletmelerin finansal sorunları ve bu işletmelerin yararlandıkları finansal kaynaklar anlatılmaktadır. Son bölümde ise Elazığ organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelere uygulanan anket ve sonuçların değerlendirilmesi yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME
OLGUSU

KISIM1:KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMENİN TANIMI

Küçük ve orta ölçekli işletme, içinde bulunduğu sistem içerisinde yerinin belirlenmesi, sınırlarının çizilmesi ve diğerlerinden ayırılması yapılarak tanımlanabilir. Bu ayırmanın yapılması ve sınırın çizilmesi için çeşitli ölçütlere gereksinim duyulmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ne olduğunu belirlemek amacıyla kullanılan ölçütler ve tanımlar konusunda bilim adamları ve araştırmacılar arasında henüz tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Çünkü, ülkeler arasında sanayileşme düzeyine, pazarın büyüklüğüne, faaliyette bulunan işkoluna ve kullanılan üretim tekniklerine bağlı olarak tanımlamalarda birtakım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Hatta, bazı durumlarda büyüklük ölçüsü, aynı ülkede bölgelere ve iş kollarına göre dahi değişiklik gösterebilmektedir.¹

Graham H.Ray ve Patrick J. Hutchinson eserlerinde, küçük işletmeleri tanımlamaktansa, onları diğerlerinden ayırmanın daha kolay olacağını belirtmektedirler.²

1.1. DÜNYA'DA KÜÇÜK İŞLETME TANIMLARI İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜTLER

Engene Salley ve Richard Morse, küçük sanayiye büyükten ayırmayı, sıcak suyu soğuk sudan ayırdetmeye benzetmektedirler. Çünkü, burada bakış açısı önemlidir. Elini yıkayan birisi için sıcak olarak değerlendirilebilen bir su, bir buhar tribünü için soğuk olabilmektedir.³ Bu nedenle, işletmelerin küçük

¹ Mehmet ERKAN, "Küçük ve Orta ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayiindeki Yeri ve Finansal Sorunları", Küçük ve Orta İşletmelerin Sorunları Semineri'nde sunulan tebliğ, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin, 20 Aralık 1990,s.2.

²Graham H.RAY&Patrick J.HUTCHINSON, The Financing and Financial Control of Small Enterprise Development, Gower Pub. Company Ltd., Aldershot, 1983,s.1.

³Eugene STALLEY ve Richard MORSE, Modern Small Industry For Developing Countries, Mc Graw-Hill Book Company, Stanford, 1965,s.4.

veya büyük olarak değerlendirilebilmeleri için ölçütlerin belirlenmesi gerekmektedir.

W. Sombart'a göre küçük işletme, "Bir sanatkârın mal ve maddelerini imal ve işlemesi ile ilgili yarı sanatkar ve yarı sıradan bir el işine dayanan çabaların sürdürüldüğü bir faaliyet şeklidir."⁴

Schmoller'e göre küçük işletme, "Herhangi bir teknik sınai beceri sahibi olan bir ustanın, yalnız veya aile fertleri ile, ya da az sayıdaki yardımcıları ile çalışarak müşterilerine kendi emeğini ve ürünü sattığı, aile ekonomisine bağlı küçük bir dükkandır."⁵

Karl Bürcher'e göre ise küçük işletme, "Bütün işletme araçlarının sahibi olan aile bireylerinin tüketimi ve kişisel ihtiyaçları için değil, değişim amacıyla ve sipariş üzerine üretim yapan, daima müşterinin arzu ve ihtiyaçlarına göre çalışan üreticinin işletme şeklidir."⁶

Donald Grunewald, işletme büyüklüklerini nakit ölçüsüne göre belirlemekte ve nakit temeline dayanan sanayi işletmelerinin genellikle küçük ölçekli olacağını ileri sürmektedir.⁷

Steven Solomon, A.B.D'deki küçük işletmelerin ortak özelliklerini incelemiş ve bunları, çok küçük ve küçük olmak üzere ikiye ayırmıştır. Baştaki gruba giren işletmelerde mal sahibi kendisi çalışmakta, işçiler ona yardım etmektedirler. Sondaki gruba giren işletmelerde ise, mal sahibi temelde işçilerin çalışmalarını yönlendirmektedir. Yine birinci gruba giren işletmelerde mal sahipleri, düşük ya da orta düzeyde bir yaşam sürdürebilecek kadar bir gelir

⁴ Ekmel ZADIL, "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin örgütlenmesi ve Kooperatifleşme", Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayınları, No:120, Ankara, 1973, s.35

⁵ Ekmel ZADIL, a.g.e., s.35.

⁶ Ekmel ZADIL, a.g.e., s.35

⁷ Donald GRUNEWALD, Small Business Management, Oceana Publications, Inc., New York, 1966, s.68

elde edebilmektedirler. Ayrıca bu tür işletmelerin büyüme eğilimi çok küçüktür ya da hiç yoktur. İkinci gruba giren küçük işletmelerde ise, bir büyüme eğilimi vardır. Ayrıca, bu işletmelerin bazılarında küçük bir yönetim kademesi de bulunabilmektedir. Kaynak yönünden ise küçük işletmeler, içinde bulundukları piyasada kendilerini lider durumuna getirecek kaynak düzeyine sahip değildirler.⁸

Dan Steinhoff ise,

1) Genel olarak yönetimin bağımsız ve yöneticilerin de işletmenin sahibi olması,

2) Sermaye ve sahipliğin bir kişi, ya da küçük bir gruba ait olması,

3) İşletme sahipleri ile işçilerin aynı hane halkından olması,

4) İşletmenin yer aldığı endüstrideki göreceli büyüklüğü, aynı alandaki büyük işletmelerle karşılaştırıldığında küçük kalması gibi özelliklerden en az ikisine sahip olan işletmeleri "küçük işletme" olarak tanımlamaktadır.⁹

ABD'de faaliyet gösteren Ekonomik Gelişme Komisyonu (Comitee of Economic Development) da, küçük işletmeleri belirlemede yukarıdaki ölçütleri gözönüne almaktadır.¹⁰

ABD'de küçük işletmelere yardım sağlamak ve danışmanlık hizmeti sunmak amacıyla kurulan küçük işletme idaresi, (Small Business Administration), "Bulunduğu sektörde hakimiyeti ve bağımlılığı olmaması gibi

⁸ Steven SOLOMON, Small Business USA, Crown Publishers, Inc., New York, 1986,s.21.

⁹ Dan STEINHOFF, Small Business Fundamentals, Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1978,s.10.

¹⁰ Hal B.PICKLE ve Royce L. ABRAHAMSON, Small Business Management, John Wiley and Sons, Inc., New York, 1976,s.12.

nitel ölçütlerin yanında, işçi sayısı ve satış hacmi" gibi nitel ölçütlere göre işletmelerin büyüklüklerini belirlemektedir.¹¹

W.D. Hailes ve R.T. Hubbard, toplam varlıklar (işletmenin borçları dışında sahip olduğu tüm varlıklar), Net varlıklar (Tüm işletme varlıkları - borçları), net kar, işçi sayısı, Net satışlar (Satış hacmi, ya da satışlar - iadeleri ve iskontaları) gibi ölçütlerden her birinin işletme büyüklüğü hakkında bilgi vereceğini savunmaktadırlar.¹²

Nicholas.C Siropolis ise küçük ve orta ölçekli işletmeleri belirlemede, toplam varlıklar, kasa, mal, arazi, makina ve diğer varlıklar, özsermaye, yıllık satış gelirleri, işçi sayısı, enflasyona dayanıklılık, şeffaflık, kıyaslanabilirlik, olanaklılık (işe başlamak için olanakların mevcut ve elde edilmesinin kolay olması), bağımsız sahiplik (başka işletmelere bağımlı olmaması), bağımsız yönetim (küçük işletmelerde fertlerin çalışmalarını istedikleri gibi yürütmeleri) gibi ölçütleri gözönüne almaktadır.¹³

Kanada'lı bir başka araştırmacı ise küçük işletmeleri, "bağımsız sahiplik ve yönetimi olan, özel düzenlemeler ile sınırlandırılmamış ve en fazla 500 işçi çalıştıran işletmeler" olarak tanımlanmaktadır.¹⁴

¹¹ Dan STEINHOFF, Bernard A.Peltzer ve Karl A.Shillif, Small Business Management: Cases and Essays, Grid, Inc., Ohio, 1975,s.3.

¹² William D.HAILES ve Raymond T.HUBBARD, Small Business Management, Litton Educational Publishing Inc., 1977,s.3.

¹³ Nicholas C.SIROPOLIS, Small Business Management, Houghton Mifflin Co., Boston, 1982, s.6.

¹⁴ Rein Peterson, Small Business: Building a Balanced Economy, Press Porcepic Ltd., Ontario, 1977,s.60.

İngiltere'de oluşturulan Küçük Ölçekli İşletmeler Araştırma Komisyonu tarafından 1971 yılında saptanan ölçütlere göre,¹⁵

- 1) diğer işletmelere kıyasla pazar payı küçük olan,
- 2) sahip, ya da ortaklar tarafından bilimsel olmaktan çok kişisel yöntemlerle yönetilen,
- 3) kendisinden daha büyük bir firmaya bağımlılığı olmayan ve kararların yönetici/mal sahibince bağımsızca alındığı,
- 4) imalat işletmelerinde en fazla 200 işçi çalıştıran işletmeler "küçük ölçekli"dir.

J.Fred Weston ve Eugene F.Brigham, küçük işletmeleri belirlerken öncelikle, "pazarın yöresel olması, sermaye gereksiniminin az olması, kullanılan teknolojinin basit olması" gibi üç temel özellikten yararlanılabileceğini belirtmektedirler.¹⁶

AET ülkelerinde faaliyet gösteren sanayi işletmeleri incelendiğinde, topluluğun hiç bir ülkesinde küçük işletmelerin biçimsel (formel) bir tanımının yapılmadığı görülmektedir. Ancak, sözkonusu işletmelerin belirlenmesinde esas alınan,

- 1) İşçi sayısı ,
- 2) Satış hacmi,

¹⁵ Rein PETERSON, a.g.e., s.60.

¹⁶ J.Fred WESTON ve Eugene F. BRIGHAM, Managerial Finance, The Dryden Press, Hinsdale, 1978,s.952.

3) Sermaye piyasasından sermaye sağlamanın olanaksızlığı ve kısa vadeli kredilerin temin güçlüğü,

4) İşletme yöneticisinin aynı zamanda işletmenin de sahibi olması,

5)Uzman yöneticilerin nisbeten azlığı,

6) İşletme yönetimi ile işçiler, müşteriler, satıcılar ve malikler arasındaki kişisel ilişkilerin sıklığı,

7) Alış ve satışlarda pazarlık gücünün zayıflığı,

8) İşletme sahibi ve yöneticisinin dahil olduğu yerel çevre ile sıkı bağların bulunması ve hammadde-malzeme sağlanması konusunda yakındaki pazarlara geniş ölçüde bağımlılığın olması gibi nicel ve nitel kriterler sayılabilir¹⁷

AET ülkelerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin biçimsel olarak bir tanımı bulunmamasına rağmen, toplulukta küçük ölçekli işletmeler, "Maksimum 500 kişinin çalıştığı , net sabit varlıkları tutarı 75 milyon ECU'dan az ve varlıkları toplamı büyük bir işletmenin sermayesinin 1/3'ünü aşmayan işletmeler" ¹⁸olarak tanımlanmaktadır.

¹⁷ DPT, Küçük Sanayi, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, özel ihtisas Kurulu Raporu, Yayın No:340, Ankara, 1989,s.68

¹⁸ Tuncer TOKOL, "Avrupa Toplulukları Komisyonunda Küçük ve Orta ölçekli İşletmelerin Rekabet Güçlerinin Artırılmasına Yönelik Politikalar ve Türkiye'dekine benzer İşletmelerin Topluluğa Uyum Sorunu", Gazi Üniversitesi İİBF 3.Ulusal İşletmecilik Kongresi, Kapadokya, 1989, s.269.

Tablo:1.1

**DÜNYADA KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİ TANIMLAMADA KULLANILAN
ÖLÇÜTLER**

ölçütler ülkeler	Arazi	Toplam Sermaye	İşçi Sayısı	Toplam Yatırım Tutarı	Makine ve Ekipman	Üretim Tutarı	Toplam Gayrimen kul
Bangladeş					X		
Brezilya			X				
Endonezya		X			X		
Flipinler			X	X			
Gana					X		
Hindistan	X				X		
Japonya		X	X				
Kenya				X	X		X
Malezya			X				
Meksika			X	X			
Nepal					X		
Nijerya					X		X
Peru			X	X			
Srilanka					X		X
Sudan			X		X		X
Tayland			X				
Uganda					X		X
YeniZellanda			X	X			
OECD ülke			X				

Kaynak: DPT, Beş Yıllık Kalkınma Planı özel İhtisas Komisyonu Raporu 1989
Verilerinden Düzenlenmiştir.

Tablo 1.2
BAZI AVRUPA ÜLKELERİNDE KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİ
TANIMLAMADA KULLANILAN ÖLÇÜTLER

ölçütler Ülkeler	Sermaye Piyasasından Faydalanılması	Yönetici ve Sahibin Aynı Kişi Olması	İşçi Sayısı	Ciro	Sabit Değerler	Yatırılan Sermaye
Almanya	X	X	X			
Belçika			X	X		
Danimarka			X			
Fransa			X			
İrlanda			X		X	
İtalya			X			X
Hollanda			X	X		
İngiltere			X			

Kaynak: DPT beş Yıllık Kalkınma Planı özel İhtisas Komisyonu Raporu 1989 Verilerinden Yararlanılarak Düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi küçük sanayi işletmelerinin tanımlanmasında, başta çalışan işçi sayısı olmak üzere sabit sermaye yatırımı, toplam yatırım tutarı ve satış hacmi gibi nicel ölçütler, genel olarak kullanılan ölçütlerin başında gelmektedir.

Bir başka kaynakta ise, dünya genelinde işletme ölçeği belirlenirken, işçi sayısı, çevirici gücün büyüklüğü, kuruluş ve işletme sermayesi, ya da pazar payı gibi kriterlerin en çok kullanıldığı belirtilmektedir.¹⁹

¹⁹ İsmail BULMUŞ, Ertan OKTAY ve Mete TÖRÜNER, Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu, Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar ile Çözüm Yolları, MPM Yayınları, No:426, Ankara, 1990, s.13.

1.2. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME TANIMI İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜTLER

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletme tanımıyla ilgili resmi bir tanım olmadığı gibi , standart bir ölçüt de bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgilenen kurumlar farklı ölçütlerden yararlanmaktadırlar. İşletme büyüklükleri arasındaki sınırların çizilebilmesi ve tanımlamaların yapılabilmesi amacıyla nicel ve nitel olan iki ana ölçüt grubundan faydalanılmaktadır.²⁰ Bu ölçütlerin niteliksel olanları AET ülkeleri için kullanılan kriterlere benzerken, niceliksel olanları,

- 1) İstihdam edilen işgücünün sayısı,
- 2) Kapasitenin büyüklüğü,
- 3) Mal varlığı, sabit sermaye yatırımları,
- 4) Aktif toplamı,
- 5) Kâr hacmi,
- 6) Makina parkı,
- 7) Ödenen toplam ücret ve aylıklar,
- 8) Kullanılan toplam enerji miktarı,
- 9) İhracat / satış oranı,
- 10) Toplam çevirici güç,
- 11) Katma değer,
- 12) Sektör içindeki pazar payı,
- 13) Gayri safi satış hasılatı olarak sayılabilir.²¹

Standart ölçüt bulunmamasına karşın, ülkemizdeki muhtelif yasalar işletme büyüklüklerini çeşitli şekillerde tanımlamışlardır. Örneğin,

- 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, fabrikacılığı tanımlamış ve fabrika şeklinde işletilen yerleri ticari işyeri olarak değerlendirmiştir. Aynı kanunda „ tacir, bir ticari işletmeyi kendi adına işleten kişi olarak tanımlamış, fakat esnafın tacir sayılmayacağı hükme bağlanmıştır. Esnafı belirlemek için, sermaye ve

²⁰ Oktay ALPUGAN, Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluş ve Yönetimi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon, 1988, s.5.

²¹ DPT, a.g.e., s.54.

bedeni çalışma oranları ile elde edilecek gelir unsurları kullanılmıştır. Esnaf tanımına küçük sanayiciler de girmiş, elde edilecek gelirin sınırının tayini için Bakanlar Kuruluna yetki verilmiştir.²²

- 5590 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kuruluş Kanunu (1970) ,”Çevirici güç ile birlikte beş işçi ve çevirici güç olmaksızın on işçi çalıştıran sanayiciler, sanayi odaları kurabileceklerdir” şeklindedir. Bu kanuna göre, çevirici güç kullanan en fazla 5 kişi çalıştıranlar ile, çevirici güç kullanmadan en fazla 10 işçi çalıştıran sanayi işletmelerinin “küçük ölçekli” olduğu gibi bir tanım ortaya çıkmaktadır.²³

507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanununun 2. maddesi Esnaf ve Sanatkarı,

- İster gezici olsun, ister bir dükkanda veya bir sokağın belli bir yerinde sabit bulunsunlar, ticareti sermayesi ile birlikte vücut çalışmasına dayanan ve geliri o yer gelenek ve teamülüne nazaran tacir niteliğini kazanmasını icap ettirmeyecek miktarda sınırlı olan ve bu bakımdan ticaret sicili dolayısıyla Ticaret ve Sanayi Odasına kayıt olması gerekmeyen, aynı niteliğe sahip olmakla beraber, ayrıca çalıştığı sanat, meslek ve hizmet kolunda bilgi, görgü ve ihtisasını değerlendiren hizmet, meslek ve küçük sanat sahipleriyle bunların yanlarında çalışanlar ve geçimini sınırlı olarak kamyonculuk, otomobilcilik ve şöförlikle temin eden kişilerdir.” şeklinde tanımlamaktadır.²⁴

- 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanunu, sanayi işletmelerini tanımlamaktadır. Fakat bu tanımlı yaparken, el ve ev sanatları ile küçük tamirhanelerin bu kanun kapsamına girmeyeceklerini hükme bağlamış, ancak bunların kuruluşları, ürettikleri mamullerin cinsi ve miktarları bakımından bazılarının bu kanuna tabi olacakları hükmünü de getirmiştir.²⁵

²² DPT, a.g.e., s.35.

²³ Oktay ALPUGAN, a.g.e., s.6.

²⁴ Oktay ALPUGAN, a.g.e., s.5.

²⁵ DPT, a.g.e., s.35.

Görüldüğü gibi yukarıdaki yasaların hiç biri işletme büyüklükleri yanında sanayici, esnaf ve sanatkarın belirlenmesinde kullanılacak kesin ölçütleri sağlayamamaktadır.²⁶

Ancak, küçük sanayinin tanımına ışık tutacak tek kaynağın 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu olduğu söylenebilir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bu kanunu gözönüne alarak, DPT ve Halk Bankası'nın görüşlerinin ışığı altında küçük işletme (sanayiciyi) şöyle tanımlamıştır: "En çok 25 kişi çalıştıran, bilanço değeri 20 milyon TL'ya kadar makina parkına sahip olup, üretim yöntemleri kısmen teknik ve kısmen deneye dayalı işletmeler küçük sanayi işletmeleridir".²⁷

Devlet İstatistik Enstitüsü nicel kriter olarak işçi sayısını kullanmakta ve emek yoğun üretim yapan, işletme yönetimi ile mülkiyetin ayrılmadığı, 10 işçiden az çalışanı olan işletmeleri küçük sanayi işletmeleri olarak nitelendirmiştir.²⁸

1984 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1980 yılı icra planının 212 sıyılı tedbir hükmü gereğince, DPT, Halk Bankası, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu ve Milli Eğitim Bakanlığının görüşünü almış ve küçük işletmeyi "En çok 25 işçi çalıştıran, bilanço değeri 80 milyon TL'ya kadar makina parkına sahip olup, üretim yöntemleri kısmen teknik ve kısmen deneye dayanan işletmeler" olarak tanımlamıştır.²⁹

Küçük sanayi işletmelerine kredi veren tek banka sayılan Türkiye Halk Bankası'nın küçük ölçekli işletmeleri tanımlamada kullanıldığı ölçütler yıllara

²⁶ Oktay ALPUGAN, a.g.e.,s.6.

²⁷ Olcay BAYKAL, Orhan Pazarcık ve İlyas Gülmez, Küçük Sanayi, Yeri, önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM Yayınları, Yayın No: 323, Ankara, 1985, s.21.

²⁸ Güler YALIM, "Küçük ve Orta ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri, önemi ve Tanımlanması" Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayınları, No:358, Ankara, 1987, s.26.

²⁹ Güler YALIM, a.g.e., s.27.

göre değişmiştir. Örneğin, 1981 yılında, "5-25 kişinin istihdam edildiği, 20 milyon TL'ya kadar makine ve ekipmanın bulunduğu, standardize edilmiş parça imalatı ve siparişe bağlanmış diğer imalatın yapıldığı, genellikle yerel ihtiyaçların sağlandığı ve içerisinde kuvvet enerjisi ile çalışan makine ve ekipmanın bulunduğu işyerleri", küçük işletme olarak belirlenmiştir.³⁰

1986 yılında yapılan küçük işletme tanımında, "En çok 50 kişinin çalışması ve 120 milyon TL'ya kadar makine-ekipman yatırımının bulunması" gibi ölçütler gözönüne alınmıştır.³¹

1988 yılında yapılan bir başka tanıma göre ise, "En çok 50 kişinin çalıştığı ve 250 milyon TL'ya kadar makine-ekipman yatırımının bulunduğu işyerleri" küçük işletme olarak belirlenmiştir.³²

1995 yılında yapılan en son tanımlamaya göre, "En çok 100 kişinin istihdam edildiği, tesis, cihaz, taşıt, döşeme ve demirbaş yatırımı en çok 5 milyar TL. olan işletmeler", küçük ölçekli olarak gözönüne alınmaktadır.³³

Görüldüğü gibi küçük ve orta ölçekli işletme tanımları için belirlenen kriterler ülkeler arasında , hatta ülke içinde bile farklılıklar göstermesine rağmen, daha önce belirtildiği gibi, bazı kriterler çoğunlukla kullanılmaktadır.

Biz de bu araştırmada, genelde kullanılan bazı nitel kriterler yanında, ülkemizde küçük işletmelere kredi veren tek kuruluş sayılan Türkiye Halk Bankası'nın kullandığı en son nicel kriterleri göz önüne alarak küçük işletmeyi tanımlamaya çalıştık. Buna göre, "En çok 100 kişinin istihdam edilmesi ve çevirici güç ile çalışan makine-ekipman, taşıt, döşeme, demirbaş yatırımın en çok 2 milyar TL. olması" şeklindeki nicel kriterlere ek olarak,

³⁰ Olcay BAYKAL, orhan Pazarcık ve İlyas Gülmez, a.g.e., s.21.

³¹ Güler YALIM, a.g.e., s.27,

³² BIAR A.Ş. "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimi ve Mevcut Durumu", BIAR Eğitim Yayınları, Yayın No:10, Ankara, 1990, s.11.

³³ T.Halk Bankası Elazığ Şubesi yetkilileri ile "Küçük Sanayi İşletmeleri tanım kriterlerinin son durumu" konusunda yapılan özel görüşme, Elazığ 20 Mayıs 1995.

1) Hizmete dayanmayan maddi bir üretimin gerçekleşmesi ve yönetimin işletme sahip, ya da sahiplerince yürütülmesi,

2) İşletme ile ilgili tüm riski işletme sahip, ya da sahiplerinin üstlenmesi gibi nitel kriterlerden de en az birine sahip olan işletmeler "küçük ölçekli" olarak tanımlanmaktadır.

1.3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMENİN ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, tüm ekonomilerin temelini oluşturmalarına rağmen tanımları bulunmamaktadır. Bu kavramın kapsamı ülkeler arasındaki kalkınma düzeyine göre farklılıklar gösterirken aynı kalkınma düzeyindeki ülkeler arasında da farklılıklar göstermektedir. Hatta kimi zaman aynı ülkenin değişik sektörlerinde farklı şekilde tanımlanırken, aynı sektördeki kurumlar arasında da bu konuda fikir birliği yoktur. Bu farklılaşmanın temel nedeni, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bulundukları ülkeye ve sektöre göre nicel ve nitel olarak değişik özellikler göstermesinden kaynaklanmaktadır.³⁴

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkeye ve sektöre göre değişen özelliklerine rağmen, bu işletmelerin tüm ülkelerde büyük işletmelerden ayıran belirgin özellikler vardır. Graham H.Ray ve Patrick U.Hutchinson eserlerinde, bu tür işletmeleri tanımlamanın yerine onları diğerlerinden ayırmanın daha kolay olacağını belirtmişlerdir.³⁵

Bu özellikleri teknik bir birim olarak işletmeye ilişkin temel fonksiyonlar açısından kısaca şöyle açıklayabiliriz:

³⁴ Mehmet ERKAN; Küçük ve Orta ölçekli işletmelerin İmalat Sanayindeki Yeri ve Finansal Sorunları". Küçük ve Orta işletmelerin sorunları seminerinde sunulan tebliğ, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Mersin 20 Aralık , 1990 ,s.2.

³⁵ Graham H.RAY ve Patrick J.HUTCKINSON, The Financing and Financial Control Small Enterprise Development, Goqer Pub, Company Ltd. Adershot, 1983.

1.3.1. Yönetim Fonksiyonu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde genellikle işletmenin kuruluşunu ve gelişimini sağlayan kişi ile, işletmenin amacını ve faaliyetlerini gerçekleştirmek için karar veren yönetici kişi işletmenin sahibinde bütünleşmektedir. Bundan şu ifadeyi çıkarabiliriz. İşletme ile işletmecinin yani sahibinin hayatı iç içe girmiştir. Birini diğerinden ayırmak oldukça zordur.

1.3.2. Üretim Fonksiyonu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde üretim süresince genellikle emek yoğunudur. Üretim daha çok özel isteklere cevap veren sipariş ya da atölye tipi üretim şekline göre gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle üretimde kullanılan araç ve gereçler çok farklı işletmeleri yerine getirebilen genel kullanıma sahiptirler. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin siparişe göre üretiminde bulunanları, onları büyük işletmelere bağımlı hale getirmektedir. Böylece küçük ve orta ölçekli işletmelerle büyük ölçekli işletmeler arasında bir ortak yaşam biçimi ortaya çıkmaktadır.

1.3.3. Finansman Fonksiyonu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman kaynağının çok büyük bir kısmını işletme sahibinin (sahiplerinin) öz varlığı oluşturur. Çünkü bu işletmelerin sermaye piyasasından fon sağlama imkanları hemen hemen hiç yoktur. Ayrıca para piyasasından özellikle ticari bankalardan kredi temin etme imkanları da oldukça sınırlıdır. Bu işlemlerin kredi riskinin yüksek olması, kredi talep hacminin düşüklüğü ile kredilendirme işlem maliyetinin yüksekliği ve kredi teminatı göstermedeki yetersizlikleri onları ticari bankalar karşısında olumsuz bir konuma getirmektedir. Bu nedenle ya çok pahalıya kredi bulmaktadırlar ya da hiç bulmamaktadırlar.

1.3.4. Pazarlama Fonksiyonu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde etkin bir pazarlamanın gereği olan promasyon ve dağıtım faaliyetleri, bu işletmelerin sınırlı imkanları nedeniyle uygun bir biçimde yapılmamaktadır. Genellikle mahalli pazarlara veya bir kaç küçük işletmeye yönelik olarak çalışmaktadırlar. Yine bu tür işletmeler sermayeleri sınırlı olduğu için pazar şartlarının gerektirdiği stokları bulunduramazlar. Bunun yanısıra depolama, taşıma gibi işletmelerin yararlandığı pazarlama araçlarından yararlanamamaktadırlar.

1.4. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünyada genellikle incelendiğinde küçük imalat işlerinden başlayarak ortaya çıkan küçük ve orta ölçekli işletmelerin rolü, zaman geçtikçe daha da önem kazanmıştır. Ancak, bunlar yapıları ve işlevleri nedeniyle ekonomi içinde hiçbir zaman belirli bir ağırlığa ulaşamamıştır.³⁶ Çünkü bu küçük işletmeler tek başlarına büyük bir anlam ifade etmezken, toplu olarak gözönüne alındığında, ekonomi içindeki gizli güçlerinin varlığı ve önemi açıkça görülebilmektedir.

1950'lerden sonra küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomi içerisindeki yeri ve önemi giderek artmaya başlamıştır. 1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizle birlikte gelişme süreçlerinde durgunluğa giren büyük işletmeler ekonomik krizin getirdiği üretimde azaltma ve bunun sonucu oluşan işsizlik, işletmelerin büyüklüğüne bağlı sorunları ortaya çıkarmıştır. Böylece küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi bu dönemde ağırlıklı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Büyük işletmelerin aksine, üretim rasyonalizasyonuna giderek, talebin yüksek gelir esnekliği, ya da düşük fiyat esnekliği gösteren ürünlerin üretimine ağırlık

³⁶ Rüştü BOZKURT: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Rüştü Bozkurt: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Önetim Sorunları", Küçük ve orta ölçekli işletmelerin Türkiye Ekonomisindeki yeri, sorunları ve çözüm önerileri formunda sunulan tebliğ, İzmir Ticaret Odası, İzmir, 1988, S.1.

veren bu tür işletmeler, ekonomik krizden de en az etkilenen birimler olmuşlardır.

Bütün bu gelişmeler sonucu ekonomide yeniliği teşvik edici işletmelerin kurulmasının gereği anlaşılmış, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, Avrupa Topluluğu, Japonya ve A.B.D.'de olduğu gibi ekonomik büyüme ve istihdam yaratma konusundaki anahtar rolü kabul edilmiştir.

Türk ekonomisinde de küçük ve orta ölçekli işletmeler 1970-1980 döneminde gelişim kaydetmişlerdir. Sanayileşme süreci içine girmiş olan ülkemizde, büyük ölçekli sanayi teşebbüsleri kadar onlara destek olan ve varlıkları genel ekonominin bir gereği olarak ortaya çıkan bu tür işletmelerimiz, ekonomik kalkınmaya olan katkıları ile sağladıkları sosyo-politik avantajları bugün tartışılmaz olarak kabul edilmektedir. Bir diğer önemli etken ise Türkiye'nin A.E.T'da yer alma öncesi hazırlıklar içerisinde olmasıdır. Ancak, bunlarla birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapısal sorunlarına çözümlerin getirilmesi gerekmektedir.³⁷

³⁷ D.İ.E.; Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı 1985 ve T.O.B.B., O.K.I.K., Raporu", T.O.B.B., Ankara, 1993, s.30.

KISIM 2: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN EKONOMİ İÇİNDEKİ PAYI

Tablo 1.3
BAZİ ÜLKELERDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN
EKONOMİDEKİ YERİ (% OLARAK)

Ülkeler	Tüm İşletmeler İçindeki Yeri	Toplam İstihdam İçindeki Yeri	Toplam Yatırım İçindeki Payı	Katma Değer İçindeki Payı	Toplam İhraç İçindeki Payı	Toplam Krediden Aldığı Pay
ABD	97.2	58	38	43	32	42.7
Almanya	99	64	44	49	31	
Japonya	99.4	81.4	40	52	38	50
İngiltere	96	36	29.5	25	22	27
Fransa	99	67	45	54	26	29
İtalya	98	83	52	47		
Hollanda	98	57	45	32	38	
Hindistan	98.6	63	27.8	50	40	15.3
G.Kore	98.8	59	35	35	20	47
Tayland	98	64		47	50	
Singapur	97	44	27	43	10	27
Türkiye	99.2	53	26.5	38	8	4

Kaynak: T.O.B.B. O.K.İ.K. raporu s.29.

Tablo 1.3.'de görüldüğü gibi tüm ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam işletmeler içindeki oranı %96'dan fazladır. Almanya, Fransa ve Japonya'da bu oran %99'dur. Ülkemizde de benzer biçimde bu oran %99.2'dir. Yine küçük ve orta ölçekli işletmeler istihdam içinde önemli bir yer taşımaktadır. Bunun yanı sıra tablodan görüleceği gibi toplam yatırım, katma değer içindeki payları hiç önemsenmeyecek düzeydedir. Ülkemizde toplam

ihraç ve toplam krediden almış oldukları paylar düşük olmasına rağmen, A.B.D., Japonya ve Avrupa ülkelerinde ve bazı Asya ülkelerinde yüksektir.

Tablo 1.4
İMALAT SANAYİİNDE İŞYERİ İSTİHDAM VE KATMA DEĞERİN
BÜYÜKLÜĞE (ÖLÇEĞE) GÖRE DAĞILIMI (1985 YILI)

Ölçek	İşletme Sayısı	Oranı %	Çalışan Sayısı	Oranı %	Katma Değer (Milyar TL.)	Oranı %
Küçük Sanayi (1-49) işçi	191609	98.7	641704	45.5	1297.7	19.8
Orta Sanayi (50-199)	1750	0.9	165759	11.8	778.6	11.9
Toplam	193359	99.6	807463	57.3	2076.3	31.7
Büyük Sanayi (>200)	861	0.4	601339	42.7	4477.7	68.3
Genel Toplam	194220	100.0	1408802	100.0	6554.0	100.0

Kaynak: TOBB. O.K.İ.K. Raporu S.30.

Tablo 1.4.'de görüldüğü gibi küçük ve orta ölçekli işletmeler imalat sanayimizde oldukça önemli bir yere sahiptir. 1985 yılı itibarıyla ülkemizde 194.000'den fazla sanayi işletmesi bulunmaktadır ve bunların %99.6'sı küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Katma değer %31.7'ini yaratan bu işletmeler %57.3'lük bir pay ile istihdamın ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu verilerin ışığı altında şunları söyleyebiliriz. Küçük ve orta ölçekli işletmeler ülke sathına yayılmış dinamizmleri ile ekonomik kalkınmanın nedenini oluştururken, başarı ve canlılık göstergeleri ile ekonomik gelişmenin sonucu olmaktadır.

2.1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN AVANTAJLARI

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, ekonomik, toplumsal kalkınmada, önemli roller üstlenmiş bulunmaktadır. Bu tür işletmelerin oynadıkları bu roller değişik ülkelerin kültürel yapısını yansıtacak biçimde farklılıklar göstermektedir. Bu yüzden bu tür işletmelere sağlanan sosyo-politik ve ekonomik desteklerde de ülkelere göre değişiklik göstermektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sağladıkları avantajları şöyle sıralamak mümkündür.

2.1.1. Ekonomiye Dinamizm Kazandırmak

Bağımsız olarak, ayakta kalmak ve başarmak güdüsü ile yönlendirilen ve yönetilen küçük ve orta ölçekli işletmeler bir ekonominin canlılığının barometresidir ve o ekonomiyi kemikleştirmekten ve çökmekten korurlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, bazı fidanları gürleyen ve bazıları büyüyerek bir orman oluşturan bir fidanlık işlevi görürler. İşte küçük ve orta ölçekli işletme sahipliğinin kendine özgü "ayakta kalma" ve başarma güdüsünü içinde taşıyan her "işletme fidanlığı" ekonomileri yeni bir değişim veya daha yüksek bir refah düzeyine ulaştıracaktır. Diğer yandan küçük ve orta ölçekli işletmelerin bir ekonomide çok yoğun sayıda olması ve ülke sathında yayılmış bulunmaları, ekonomilerin bu değişim sürecine toplumun tüm ekonomik birimlerinin yaratıcılığının katkıda bulunmasına imkan sağlayacaktır. Böylece toplumun tüm ekonomik birimlerinin yaratıcı girişimleri sonucu oluşacak rekabet ortamı ve bu ortamın bir ekonomiye kazandıracağı canlılık ve dinamizm küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli fonksiyonlarından birisidir.

Ülkemizde 2000'li yıllara girerken dünya ekonomisi ile entegrasyon sürecinde teknolojinin değişen trendleri ışığında rekabetli bir piyasa

ekonomisinin temellerini oluşturacak dinamik ve gelişme potansiyeli olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin doğuşunu ve gelişimini teşvik edici ve destekleyici politikaların oluşturulması gerekmektedir.

2.1.2. İstihdam Sağlama ve Yeni İş İmkânı Yaratmak

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin dünya ekonomilerinde ilgi odağı olmalarının ilk önemli nedeni, bu tür işletmelerin istihdam sağlama ve yeni iş yaratmadaki etkileri olmuştur. 1970'li yıllara kadar ekonomik kalkınmanın özünü oluşturan ve hızla gelişen büyük işletmelerin 1973 petrol krizi ile A.B.D. ve batı ülkelerinin içine girdiği ekonomik durgunluk ve gerileme döneminde iş hacimlerini daraltmaları sonucu işsizlik önemli ölçüde artmıştır. İşte küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi bu dönemde anlaşılmıştır. Çünkü bu tür işletmeler esnek yapıları gereği, o dönemdeki ekonomik koşullara kendilerini kolaylıkla uyarlayarak krizi çok kolay atlattırlardır. İstihdam imkanlarını daraltmadıkları gibi büyük işletmelerin boş bıraktıkları pazar bölümlerini doldurarak istihdam imkanlarını arttırmışlardır.

A.B.D.de küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam istihdam içindeki payı %58'dir. Yine S.B.A. (Small Business Administration)'ın yaptığı bir araştırmaya göre A.B.D.'de 1978-1988 yılları arasındaki dönemde yaratılan toplam yeni iş imkanlarının %60'dan fazlasını küçük ve orta ölçekli işletmeler sağlamıştır.³⁸ Yine aynı dönemde büyük işletmelerin durumunu görmek için FORTUNE dergisinin 500 büyük firma üzerinde yaptığı bir araştırmada 1980-1989 arası dönemde bu büyük işletmelerin 3.5 milyon işçi çıkardığını ortaya koyarken bu dönemde ekonomide toplam olarak 17.5 milyon'luk istihdam yaratıldığını ve bunun yaklaşık 2/3 'ünden fazlasının küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından sağlandığını göstermiştir.

³⁸ Megginson, L.SCOTT C.R. and Megginson, W"Successful Small Business Management", Homewood, Illinois; Irwin, 1991, s.56.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam sağlama ve yaratma konusundaki öneminin ülkemizde de benzer biçimde olması doğaldır. Ancak çelişkilide olsa işsizliğin yüksek olduğu ülkemizde bu tür işletmelerin önemi çok geç olarak 1980'lerden sonra anlaşılmıştır.

2.1.3. Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etmek

Küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük işletmelerin yapamadığı veya yapmak istemedikleri yeni fikirlerin, malzemelerin, süreçlerin ve hizmetlerin genellikle temel kaynağını oluştururlar. Çünkü büyük firmalar ölçek ekonomisinin maliyet avantajından yararlanmak amacıyla makine, araç, gereç ve iş gücüne yaptıkları büyük yatırımlar nedeniyle aynı ürünü uzun süre üretmeye bağlı kalacaklardır. Halbuki özellikle küçük işletmelerin büyük ölçekli yatırımlara bağlı kalmak zorunda olmaları gibi bir sorunları yoktur. Çünkü küçük ekonomiler küçüktür. Dolayısıyla büyük işletmeler küçük işletmeler kadar esnek değildir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretim sürecindeki bu esnekliği ile sahiplik ve yöneticilik fonksiyonlarının birleştiği karar mekanizması büyük ölçekli işletmelerin bürokratik yapısı ile karşılaştırılınca küçük ve orta ölçekli işletmelerin;

- Yeni yönetim ve organizasyon yapılarına
- Yeni üretim yöntemlerine
- Yeni ölçek tekniklerine ve
- Yeni pazarlama stratejilerine

kendilerini kolaylıkla uyarılabilecekleri biçiminde yüksek ölçüde bir esneklik ve yenilik kabiliyetine sahip olacakları açıkça gözükmemektedir.³⁹

³⁹ Nijkamp, P., ALSTERS, T. and Vander Mark, R.; "The Regional Development Potential of Small and Medium-Sized Enterprises A European Perspective" in small and Medium-Sized Enterprises...(eds) Giovtti, Nijkamp and Storey, London, 1991, s.127-128

Günümüzde bilgisayarlara dayalı bileşim ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler ve mikro-elektronikğin 21. yüzyılda tüm endüstrilerde kullanılacağı biçimindeki tahminler çerçevesinde ölçek ekonomisine dayalı yığın üretim sistemlerinin yerine esnek üretim sistemlerine terk edeceği ifade edilebilir. Farklılaşan özel ihtiyaçları karşılayacak pek çok farklı ürünü üretebilme yeteneğine sahip esnek üretim sistemlerinin gerektirdiği işletme tipi ise, yaratıcı ve yenilikçi yeni girişimcilik ruhunun bulunduğu küçük ve orta ölçekli işletmeler olacaktır.

2.1.4. Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırmak

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, bir ülke ekonomisinin kapsadığı tüm coğrafik alanlara dağılmışlardır. Bu nedenle, işletmeler büyük şehirler (Metropoller) etrafında yoğunlaşmış olan büyük işletmelere göre daha çok bir "taşra" özelliği gösterirler. Böylece bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımına katkıda bulunurken, öte yandan da genellikle emek yoğun olduklarından bölgesel istihdam imkanının artırılmasına önemli bir katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine göçün engellenmesi ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluştururlar.

Ülkemiz açısından olaya baktığımızda, bölgesel kalkınmışlık açısından büyük dengesizliklerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu dengesizlikleri aşmanın en etkili yöntemlerinden birisi, geri kalmış bölgelerimizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin kurulmasını ve gelişmesini teşvik etmek ve desteklemektir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bölgesel kalkınma süreci içinde bir ülke kalkınmasına yapabilecekleri en önemli katkılardan birisi o ülkenin tüm yaratıcı potansiyelini ortaya çıkarmalarıdır. Yeni ve yaratıcı fikirlerin gelişimini tüm toplum kesimlerini kapsayacak yaygınlaştırmanın en etkili yolu ise, fırsat eşitliğini tüm ekonomik birimlere yaratmaktır. Toplumun tüm kesimlerini

kapsayan, irili ufaklı tüm yerleşim noktalarına yayılmış ve tüm ekonomik birimlerin yaklaşık %99'unu oluşturan ekonomik birimlerde küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Bu yüzden bu tür işletmelerin doğuşunun ve gelişiminin sağlanması hem bölgesel hemde ülkenin ekonomik gelişimi bakımından bir zorunluluk olmaktadır.

KISIM 3: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN SORUNLARI

3.1. GENEL AÇIKLAMALAR

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarını genel olarak sıralarsak bunlar; Tedarik, Üretim ve teknoloji, Pazarlama, İşgücü ve Personelin eğitimi ve Finansman'dır. Bu sorunlar küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapılarını, çalışmalarını etkileyen ve bu işletmeleri başarısızlığa iten ya da faaliyetlerine son vermelerine neden olan genel kapsamlı sorunlardır.

3.2. TEDARİK SORUNU

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, hammadde ve ana malı sağlamakta oldukça zorlanmaktadırlar. Üretim miktarlarının düşük olması nedeniyle bu işletmelerin, özellikle hammadde piyasalarında mal bulmak veya malı ucuza sağlama olanakları azdır. Bununla beraber yeterli girdi sağlanamaması ve stok birikiminin oluşmaması sonucunda maliyetler yükselmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük çoğunluğu alışlarını ve satışlarını kredili olarak yaptığından bunlarda sonuçta işletme sermayesini olumsuz yönde etkilemektedirler.

3.2.1. Kredili Satış ve Alış Sorunları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermayelerinin kısıtlı olması, ürettikleri mamüllerin peşin satılmasını gerektirmektedir. Çünkü gerekli hammadde ve malzemenin satın alınması için kaynak bulmak zorunlu olmaktadır.⁴⁰ Bu tür işletmeler satışlarının %70'den fazlasını kredili yapmalarına karşın alışlarının %50'sini kredili olarak yapmaktadırlar. Buda şunu göstermektedir ki işletmelerde bir nakit açığı oluşmaktadır.

3.2.2. Alacaklarının Tahsilinde Güçlük Çekilmesi

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yaptıkları vadeli satışların bedelini özel ve resmi kuruluşlardan zamanında tahsil edememeleri nakit sıkıntısını doğurmakta ve bu işletmelerin tasarladıkları üretimi gerçekleştirmelerine engel olmaktadır. A.B.D.'de yapılan araştırmalar genel olarak büyük işletmelerin müşteri olarak küçük işletmelere gereken ilgiyi göstermediklerini ve ödemelerini geciktirerek onların finansman sorunlarının büyümesine neden olduğunu ortaya koymaktadır.⁴¹

3.3. ÜRETİM VE TEKNOLOJİ SORUNU

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde emek yoğun üretim teknolojileri daha yaygındır. Büyük işletmeler sermaye yoğun üretim teknikleri kullanmaktadırlar. Bunun sonucu olarak seri üretim yapılmaktadır. Seri üretim ise maliyetleri asgari seviyede tutmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde atelye tipi üretim gerçekleştiğinden maliyet olarak daha pahalı bir üretim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine seri üretim kalite açısından belirli bir standartı çok

⁴⁰ Mehmet ERKAN; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayindeki Yeri ve Finansal Sorunları", Küçük ve orta işletmelerin sorunları seminerinde sunulan tebliğ, Mersin Ticaret Odası, Mersin, 1990, s.31.

⁴¹ Geoffrey KNOTT, Financial Management, Pan Books Ltd, London, 1987, s.76

rahat bir şekilde yakaladığı halde, atelye tipi üretimde bir standardın yakalanması oldukça güç olmaktadır.

Büyük işletmeler genellikle piyasaya üretim yaparlar. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise sipariş üzerine üretim daha yaygındır.⁴² Sipariş üzerine üretim stok maliyetleri açısından olumlu olmasına rağmen, üretimin sürekliliği açısından olumsuzluklar taşımaktadır. Büyük işletmelerin üstünlüğü daha çok fiyat ve kalite konusunda gerçekleştiğinden bu rekabet açısından küçük ve orta ölçekli işletmelere karşı büyük bir avantaj sağlamalarına neden olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler genelde emek yoğun bir üretim gerçekleştirdiklerinden, özellikle teknolojik gelişmeleri yakından takip edemezler. Çünkü gerekli finansal kaynakları sağlamak ve bu teknolojiyi alıp uygulamakta karşılaşılabilecek diğer güçlükler, bu işletmeleri genellikle emek yoğun üretime zorlamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler araştırma ve geliştirme konularında büyük işletmelere göre oldukça geride kalmaktadırlar. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz gibi bunları karşılayacak ne mali güce ve ne de uzman personele sahiptirler. Oysa büyük işletmelerde bu faaliyetlere büyük kaynakların ayrıldığını görmekteyiz. Bilgi teknolojisinin son hızla ilerlediği günümüzde, bu tür işletmelerde otomasyona çok yaygın bir şekilde geçildiğini görmekteyiz.

3.4. PAZARLAMA SORUNU

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde pazarlama konusunda uzman kişilerin istihdam edildiği ayrı bir pazarlama bölümü yoktur. Orta ölçekli işletmelerde alım ve satım müdürlüğü veya ticaret müdürlüğü adı altında kurulan bölümlerde pazarlama konusu tali bir iş olarak ele alınır. Küçük işletmelerde ise pazarlama işlerini üstlenen bir birim bile yoktur. Bu işleri genellikle işletme sahibinin

⁴² M.Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları, Öneriler", 3. Baskı, Ankara, 1993, s.67

kendisi yerine getirir.⁴³ Bu açıdan büyük ve küçük ölçekli işletmelerde az gelişmiş bir pazarlama anlayışından söz etmek mümkündür. Dolayısı ile bu tür işletmelerin pazarlama araçlarından yeterince yararlandığından bahsedemeyiz. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazarlama araçlarından yeterince yararlanmamasının en büyük nedeni parasal imkanların yetersizliğidir. Pazarlama araçlarının (reklam, satış sonrası hizmetler, kredili satış v.b.) ekonomik olarak kullanımı genellikle bu işletmelerin faaliyet hacmini aşan boyutlara ulaşır. dolayısı ile büyük işletmeler pazarlama araçlarının kullanılmasında daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde düzenli bir piyasa araştırması yapılmaz. Dolayısıyla piyasa araştırmasına dayanan geleceğe yönelik talep projeksiyonları hazırlanamaz. Pazarlama kararları daha ziyade işletme sahibinin sezgilerine ve nisbeten yetersiz tecrübelerine dayanılarak alınır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler daha çok yakın mahalli pazarlara hitap eder. Bu tür işletmelere ihracat pazarları kapalıdır. Veya bu işletmelerin ihracat pazarlarına girmeleri çok zordur. Bunun en önemli nedeni dış pazarlara girme maliyetinin çok yüksek olmasıdır. Ayrıca dil sorunu, yabancı ülke mevzuatına vakıf olma gibi engellerin aşılması bu işletmeler için kolay olmamaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle sınırlı bir pazar payına sahiptir. Dolayısıyla pazar üzerinde fazla etkili olamazlar. Ancak küçük pazarlarda bu tür işletmelerde tekелci bir konuma sahip olabilirler. Fakat şeklen geçerli olan bu tekелci konumun ekonomik açıdan değerlendirilmesi güçtür. zira bu işletmeler potansiyel rekabette dikkatli olmak durumundadırlar. Büyük işletmeler her an bu piyasaya girerek küçük ve orta ölçekli işletmelerin tekелci konumlarını ortadan kaldırabilirler.⁴⁴

⁴³ M.tamer MÜFTÜOĞLU; a.g.e., s.61.

⁴⁴ M.Tamer MÜFTÜOĞLU; a.g.e., s.64.

Yan sanayi olarak büyük bir işletmeye yarı mamül veya parça imal eden küçük işletmeler, pazarlama açısından dezavantajlı bir konumda bulunurlar. Talep tekeline sahip olan büyük işletme küçük ve orta ölçekli işletmeye istediği şartları empoze etmekte, maliyetin altında bir fiyatı bile kabul ettirebilmektedir. Zira tüm yatırımını tekel durumundaki alıcı firmanın isteklerine göre gerçekleştirmiş olan küçük ölçekli işletme üretimine son vermek yerine sabit maliyetlerinin bir kısmından vazgeçmeyi göze almaktadır.

Günümüzde globalizasyonun bir sonucu olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin, dünya pazarlarına açılmaları gerekmektedir. Bu konuda özellikle ihracata teşvik etmek için düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

3.5. İŞGÜCÜ VE PERSONELİN EĞİTİM SORUNU

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde insan faktörü büyük işletmelere göre daha büyük önem taşır. Bunun nedeni de üretim tekniği olarak emek yoğun teknolojilerinin kullanılmasıdır. Bu tür işletmelerde çalışan emeğin nitelikli olması gerekmektedir. Çünkü bu işletmelerin piyasada tanınmaları işletmedeki vasıflı iş gücünden kaynaklanmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde üst ve orta yönetim kademelerinde çeşitli işletmecilik fonksiyonlarında uzman kişileri istihdam edebilecek maddi güce sahip değildirler. Esasen işletmenin ölçeği bu uzman kişilerin istihdamını ekonomik açıdan gerçekleştirecek kadar büyük değildir. Dolayısıyla bu tür işletmelerde istihdam edilecek idari personelin pek çok konudan anlamaları gerekmektedir. Dolayısıyla bu kadrolarda çok yetenekli personele ihtiyaç vardır. Bu tür vasıflara sahip olan elemanın bulunması biraz güçtür.

Vasıflı eleman ihtiyacının karşılanmaması tüm işletmeler için geçerli bir sorun olmakla birlikte küçük ve orta sanayi için bilhassa önem taşır.⁴⁵ Emek

⁴⁵ M.Tamer MÜFTÜOĞLU; a.g.e., s.

yoğun üretimin yüksek olması ve alınan siparişlere göre farklı işler yapma zorunluluğu gibi nedenlerden dolayı çok yönlü ve vasıflı elemana daha çok ihtiyaç duyulur.

Vasıflı eleman yetiştirmekte büyük önem taşımaktadır. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde okul-sanayi işbirliğinin iyi bir şekilde koordine edilmemesi sanayideki vasıflı emeğin çırak-kalfa-usta gibi geleneksel sistemle yetişmesi, vasıflı işgücünün istenilen kalitede ortaya çıkmamasına ve sayı olarak az olmasına neden olmaktadır. Burada değineceğimiz diğer bir nokta ise vasıflı elemanı tatmin edici ücret sorunudur. Genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerde düşük ücret politikası hakim olmaktadır. Bu da vasıflı elemanların bu tür işletmelerden diğer alanlara kaymalarına neden olmaktadır.

3.6. FİNANSMAN SORUNU

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarının sıralanmasında ilk sırayı finansman sorunu almaktadır. Ülkemizdeki tüm işletmelerin %99'u küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Bu işletmelerimizin toplam istihdam içindeki payı %53 ve üretimde yaratılan toplam katma değer içindeki payı ise %38'dir. Ekonomi içindeki bu denli ağırlığa ve öneme sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerimizin finansal sistem tarafından sağlanan kredilerden elde ettiği pay ise ne yazık ki %4 civarında kalmaktadır. Bu oran A.B.D.'de %42.7, Japonya'da %50, G.Kore'de %47, Singapur'da %27 ve Hindistan'da %15.3'dür. Görüldüğü gibi finansal sistemin sağladığı kredi imkanlarından en az faydalanan küçük ve orta ölçekli işletmeler Türkiye'deki işletmelerdir. Bu nedenle denebilir ki, ülkemizdeki finansal sistem mevcut yapısı ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin aleyhine işlemektedir.

Finansal sorunları ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak ele alıp inceleyeceğimizden dolayı konunun sadece önemine değinmek zorunda kaldık.

KISIM 4: AVRUPA BİRLİĞİNDE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER (KOBİ)

4.1. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin Önemi

Avrupa birliğinde sayıları 14.5 milyon olarak tespit edilen 1-9 arası işçi çalıştıran işyerleri çok küçük işletmeler, sayıları 1 milyon civarında tespit edilen 10-99 arası işçi çalıştıran işletmeler ise küçük işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Orta büyüklükteki 70 bin civarındaki işletmeler ise 100-499 arası işçi çalıştırmaktadır. KOBİ'lerin toplam işletmeler içindeki payı %99.9'dur. Birlik'te Doğu Almanya ve İsveç, Finlandiya ve Avusturya hariç tutulduğunda, 1992 yılı içinde özel sektörde faaliyet gösteren KOBİ'ler 15.7 milyondur. 500+işçi çalıştıran büyük işletme sayısı 12 bin olarak tespit edilmiştir.

Dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi, AB'de de KOBİ'lerin gerek istihdam yaratmada, gerekse ekonomik büyümede oynadıkları önemli rol, söz konusu kesimin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik olarak AB ve üye ülkeler düzeyinde politikalar geliştirilmesine ve uygulanmasına neden olmuştur.

Avrupa Birliği'nde, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere yönelik politikalar, özellikle 1987 yılından itibaren, bu işletmeleri Avrupa Tek Pazarı'na uyumlaştırmak amacıyla geliştirilmiş ve gittikçe Birlik içerisinde de ortaya çıkan işsizlik sorununa bir çare olarak, KOBİ'lerin büyük fırsatlar yaratacağına inanılmıştır. Bu çerçevede, son yıllardaki tüm toplantı ve zirvelerde KOBİ'lere büyük yer verilmiştir.

Aralık 1993'de Brüksel'de yapılan zirvede ele alınan "Beyaz Kitap"da AB firmalarının rekabet gücünün artırılması, yeni istihdam olanakları yaratılması ve idame ettirilebilir büyüme oranlarına ulaşılması hedeflenmekteydi.

Bu çerçevede, anılan Kitapta, istihdamı yaratan Küçük ve Orta Boy işletmelerin:

- desteklenmesi,
- uygun koşullu kredi olanaklarının yaratılması,
- sosyal masraflarının düşürülmesi,
- bürokratik engeller içinde boğulmalarının önlenmesi öngörülmektedir.

KDV, çevre ve sosyal yönetmelikler gibi hususlarda KOBİ'lerin idari yapılarının karmaşıklığına dikkat çekilmekte ve bunların daha basit bir yapıya kavuşturulmaları gereğinin altı çizilmektedir.

Beyaz Kitap'ta ayrıca KOBİ'lerin Birlik düzeyindeki finansman imkanlarının geliştirilmesi vurgulanmış olup, üzerinde önemle durulan bir başka nokta da, KOBİ personelinin sürekli eğitimidir.

Haziran 1994'de Korfu'da yapılan AB zirvesi sonuç bildirgesinde, KOBİ'lerin büyüme ve istihdam olanakları yaratmasına yaptıkları büyük katkı gözönünde bulundurularak, bunların Tek Pazar imkanlarından fazlasıyla yararlanmalarının sağlanması gereği vurgulanmış, Konsey'in , KOBİ'lere düşük faizli kredi verilmesi yönündeki uygulamaları olumlu karşılanmış ve Komisyon'un 1994-1999 dönemi içerisinde KOBİ'lere , iç pazara ve yeni rekabetçi ortama uyum sağlamaları için, 1 milyar ECU verilmesi kararlaştırılmıştır.

KOBİ'lere ilişkin mevzuatın basitleştirilmesi ve bürokratik engelleri azaltıcı bir dizi tedbirin alınması yönünde Komisyon'un yaptığı girişimler de olumlu tepkiler almıştır.

28 Eylül 1994 tarihinde, Birlik Sanayi Bakanları Konseyi'nin yaptığı toplantıda, AB Komisyonu tarafınde "KOBİ'ler için Bütünleştirilmiş Birlik Programı" adı altında başlatılmış olan programa büyük ölçüde destek verilmesini öngören bir karar alınmıştır.

Kararda, aynı zamanda, "İş Ortamının (özellikle KOBİ'ler için) Geliştirilmesi ve Basitleştirilmesi Komitesi" kurulması için Komisyon'a çağrıda bulunmaktadır.

Aynı toplantıda, sözü edilen "KOBİ'ler için Bütünleştirilmiş Birlik Programı" çerçevesinde aşağıdaki hususlara öncelik verilmesi de onaylanmıştır:

- 4. Çerçeve Programı kapsamında KOBİ'lerin belirli araştırma programlarına dahil edilmeleri ve belirli programların KOBİ'lerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi.
- Basitleştirilmiş işlemlerle, KOBİ'lerin Birliğin mesleki ve ileri eğitim kurslarında yer almalarının kolaylaştırılması.
- KOBİ'lerin Avrupa kamu alımlarına daha fazla dahil edilmeleri.
- Karar'da Komisyon'un en geç 1996 sonuna kadar söz konusu program sonuçları hakkında bir rapor hazırlanmasının beklendiği de yer almaktadır.

4.2. Avrupa Birliği Düzeyinde KOBİ Politikaları

4.2.1. Action Plan (Eylem Planı)

AB'de 1983 yılı Avrupa Küçük ve Orta Boy işletmeler ve El Sanatları yılı olarak kabul edilmiş ve bu kapsamda bir Eylem Planı (Action Programme) hazırlanarak, sanatkar kesimini de kapsayan KOBİ'lere yönelik politika çalışmalarına, Birlik düzeyinde hız verilmiştir.

22 Mayıs 1984 yılında, KOBİ'lerin idari ve ekonomik koşullarını düzenleyen tedbirler, bir komisyon tarafından ele alınmış ve 24 Mayıs 1984'te Eylem Programı , Avrupa Parlamentosu kararı olarak yürürlüğe konmuştur.

Bu çalışmalar kapsamında, KOBİ'lerin gelişmesine yönelik hedefleri belirleyecek olan TASK FORCE 20.10.1986 yılında kurulmuştur.

Task Force'un kuruluş amacını yerine getirebilmesi için üç bölüm oluşturulmuştur:

- Kalkınma ve koordinasyon
- Enformasyon (Parlemento ve diğer kuruluşlarla)
- Proje / BRE/BC-Net

Task Force'un faaliyetleri:

- Girişimciliğin teşviki
- Yeni teşebbüsler ve eski kuruluşların geliştirilmesi
- Bilgi akımının yoğunlaştırılması
- AB sınırları içindeki ilişkiler

Task Force'un KOBİ'ler için oluşturduğu politikalar iki temel noktadan hareketle düzenlenmektedir.

- KOBİ'lerin idari ortamının etkili bir konuma kavuşturulması için maliyetler ve karlılık açısından firma yapılarının iyileştirilmesi.

- Yeni teknolojilerin üretim sürecine uygulanması için özkaynak açısından yeterli bir düzeye getirilmesi, pazardaki talebin ve rakiplerin gösterdiği değişimin dikkate alınarak, etkili bir iletişimin ve kalifiye personel eğitiminin sağlanması ve KOBİ'lerin esnek yapılarının korunması.

Bu politikaların uygulamaya konulabilmesi için kullanılan araçlar;

- Birlik mevzuatı

- Finansman ihtiyacının Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Entegre Akdeniz Programından karşılanması,

- Mesleki Formasyonu Geliştirme merkezleri (CEDEFOP) tarafından düzenlenen eğitim seminerleri,

- KOBİ'ler arasındaki bilgi akışını sağlayan sistemler (BC-NET, BRE vb.).

4.2.1.1. Task Force'un Çalışmaları

KOBİ'ler için Uygun Ortamın Yaratılması

İşletme faaliyetlerine yönelik tüm faktörler (kurumsal, hukuki, sosyal, yönetsel vb.) bu çalışma kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın kapsamı şu şekildedir:

4.2.1.1.1. İşletmecilik Ruhunun Desteklenmesi

Eğitim programlarıyla girişimciliğin desteklenmesi, orta öğretim ve yüksek okullarda girişimciliğe yönelik eğitim programlarının uygulanması özel bir önem arz etmektedir. Bu programdan amaç KOBİ kesiminde faaliyet gösterecek olan girişimcilerin bağımsız karar verebilmeleri ve içinde bulundukları ortama kolay uyum sağlayabilmeleridir.

4.2.1.1.2. Yönetimsel Ortamın Geliştirilmesi

İşletmelerin faaliyet gösterdiği iş ortamının daha iyi tanınabilmesi ve faaliyetlerin sağlıklı yürütülebilmesi amaçlanmaktadır. Bu program dahilinde işletmelere yapılacak olan yardımda, bunların esnek yapılarını koruyarak, ilgili sendikalar, sanayi sektörleri ve Birlik içindeki KOBİ temsilcilerinin ortak görüşlerinin alınması esastır.

4.2.1.1.3. İç Pazar'da KOBİ'ler

Malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin üye ülkeler arasında serbest dolaşımının sağlanmasına yönelik olarak 1992 yılında gerçekleştirilen Avrupa İç Pazarının, KOBİ'lerde maliyet düşüşüne neden olacağı ve bu işletmelerin yeni pazarlara kolay girmesini sağlayacağı öngörülmektedir.

Bu bağlamda,

1. Fiziksel engeller kaldırılacak,
2. Teknik standartlar uyumlaştırılacak,
3. Kamu alım sözleşmeleri yapılabilecektir.

4.2.1.1.4. Sosyal Ortamın Geliştirilmesi

Birlik Komisyonu , KOBİ'lerin maliyetlerine bir artış getirmemesi için Birlik genelinde KOBİ temsilcilerinin bir sosyal diyaloga girmesini benimsemektedir. Kooperatif kuruluşlar bu kapsamda KOBİ'lerin mevcut sorunlarının çözümünde önemli bir faktör olmaktadır. Sorunların çözümünün yanısıra, hammadde alımı, nihai ürünün pazarlanması, reklam, piyasa araştırması gibi üretim sürecinin çeşitli aşamalarında kooperatifler yoluyla yapılmaktadır.

İşbirliği Alanları:

- Çalışanlardan çok yönlü yararlanmayı kapsayan yönetim sistemi
- Yöneticilikle ilgili bilgi ve maliyet analizi

- Ürün geliştirilmesi ve dizayn
- Üretim sürecinin planlanması ve kontrolü
- Satışlar , satınalma ve stok kontrolü
- Reklam faaliyetleri

4.2.1.1.5. Vergi Alanındaki Düzenlemeler

KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılabilmesi için sermaye birikimine yol açacak yeni yatırımların yapılmasını sağlayacak vergi sisteminin düzenlenmesi amacını taşımaktadır.

4.2.1.1.6. Şirketler Hukukunun Benimsenmesi

Birlik genelinde Avrupa Şirketler Hukuku çalışmalarında, KOBİ'lere de yer verilmiştir. Avrupa Ortak Ekonomik Menfaatler Grubu söz konusu hukuk sisteminde bu kesimin yer alma çalışmasını sürdürmektedir.

4.2.1.1.7. Rekabet Politikaları

AB'nin en karmaşık ve teknik politikalarından biri olup, Roma Antlaşması'nın 85. ve 94. maddelerinde konuya ilişkin kurallar belirlenmiştir. Anlaşma'nın 85. maddesi KOBİ'ler için önemli ayrıcalıklar getirmiştir.

- Bu kesime , maliyetlerin düşürülmesi veya üretim kapasitelerinin artırılması gibi somut destekler sağlanması,
- Sağlanacak olan bu yararların tüketiciye fiyat düşüklüğü ve kalite yüksekliği biçiminde yansıtılması,
- Rekabetin kısıtlanması dışında başka hiçbir yöntemle yararlı sonucun alınamaması,

- İlgili mal veya hizmetin sunulmasında rekabetin tamamıyla ortadan kaldırılmaması durumunda girişimciler arasında yapılan anlaşmaların 85. madde çerçevesinde kabul görmesi.

Bu nedenle girişimciler arasındaki anlaşmalar şu alanlarda yapılabilecektir;

- Uzmanlık anlaşmaları
- Özel dağıtım anlaşmaları
- Patent, lisans anlaşmaları
- Araştırma ve geliştirme anlaşmaları
- Otomotiv sektöründe dağıtım anlaşmaları

KOBİ'lerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalar , piyasadaki rekabet ortamına etkileri temel alınarak yapılmaktadır. Bu etkiler esas itibariyle işletmelerin pazar payı ve cirolarıdır.

4.2.2. KOBİ'ler için Sermaye Birikimi ve Esnek Yapı

KOBİ'leri yönlendirme programlarının ikincisi, bu işletmelerde sermaye birikiminin yaratılması ve pazardaki değişime uyum sağlayacak esnek yapı kazandırılmasıdır.

4.2.2.1. Eğitim Faaliyetleri

Küçük ve Orta Boy İşletmelerde eğitim çalışmaları aşağıdaki kriterlere göre yapılmaktadır:

- Üretim metodları
- Özkaynaklar ve ücretler
- Pazarlar ve pazar payları
- Ürünlere yenilik getirebilme
- Hukuki durum ve ekonomik bağımsızlıkları

Eğitim faaliyetleri Mesleki Eğitimi Geliştirme Avrupa Merkezi'nin (European Centre for the Development of Vocational Training) değişik şehirlerde verdiği programlarla yürütülmektedir. Ayrıca bu faaliyetlere Avrupa Sosyal Fonu tarafından katkı sağlanmaktadır.

4.2.2.2. Enformasyon Faaliyetleri

Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Boy İşletmeler için bir bilgi iletişim ağı'nın kurulmasındaki amaç,

- İşletmeler için bir Birlik Enformasyon Merkezinin oluşturulması,
- İstatistiklerin geliştirilmesi,
- KOBİ'lerle ilgili bilgilerin derlenmesi ve analizi.

4.2.2.3. İhracat

AB Komisyonu, Küçük ve Orta Boy İşletmelerin, Birlik üyesi olmayan ülkelerle, globalizasyon sürecinde, ilk adımın ihracat olduğu düşüncesiyle bu işletmelerin ihracat faaliyetlerini geliştirmek amacıyla tedbirler oluşturmaktadır.

İhracat için aşağıdaki konularda projeler geliştirilmektedir;

- Pilot ihracat pazarlarının belirlenmesi,
- Yöneticilerin ihracata yönltilmesi için, kurs, pazar araştırmaları ve benzeri konularda yardımcı olunması,
- ABD ve Japonya'da çeşitli reklam faaliyetlerinde bulunulması,
- Birlik dışı ülkelerden bilgi temininin kolaylaştırılması,
- Sektörel ya da bölgesel toplantılar yapılması,
- AB dışındaki işletmelerle işbirliğinin geliştirilmesi,
- Gelişmekte olan ülkelerle yatırımlar konusunda işbirliğine gidilmesi, fason imalat sözleşmeleri yapılması, yönetsel faaliyetlerde işbirliğinde bulunulması, eğitim çalışmaları yapılması,
- Ticari amaçla kurulan fuarlara katılım sağlanması.

4.2.2.4. Yeni İşletmelerin Kurulması ve Yeniliklerin Getirilmesi

Bu konudaki çalışmalar dört ayrı grupta toplanmaktadır;

- Yeni firmaların kurulmasının desteklenmesi,
- Avrupa İş ve Yenilik Merkezlerinin entegrasyonu ve yaygınlaştırılması,
- Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi,
- KOBİ'ler arasında ve yenileştirme projelerinde işbirliğinin kuvvetlendirilmesi,
- KOBİ'ler arasında yenileştirme ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi.

4.2.2.5. İşletmeler ve Bölgelerarası İşbirliği

Hem bölgesel hem de yöresel düzeyde KOBİ'lerin kurulmasına katkıda bulunurken, bu işletmelerin büyük işletmelerle olan ilişkilerinin (yan sanayi) iyileştirilmesi amacıyla dört ayrı program geliştirilmiştir.

- BC-Net'in (İşletmelerarası İşbirliği Ağının) kurulması,
- Fason üretim yapma ağları,
- Büyük Ölçekli işletmelerde KOBİ'ler arasında ortaklık ilişkileri,
- KOBİ'ler ve bölgesel kalkınma.

4.2.2.6. Sermaye Temini

KOBİ'lerin finansman sıkıntıları nedeniyle, bu alanda alınan tedbirler:

- Kredilerin daha verimli kullanılması,
- Ortak sermaye katılımlarının desteklenmesi,
- KOBİ'ler için ikincil pazarların geliştirilmesi.

4.3. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde KOBİ Politikaları

Birlik üyesi ülkelerde, Küçük ve Orta Boy İşletme politikalarında genel olarak iki farklı eğilim görölmektedir. Bu eğilimlerden biri, işletmeler için uygun ekonomik ortamın sağlanması yönünde bürokrasinin azaltılması, liberalizasyon, özelleştirme ve vergi sisteminde ve rekabette reform yapılabilmesi için ilgili yasaları yeniden şekillendirme çalışmalarıdır. Bu eğilim, KOBİ'ler için büyük önem arzeden uygun ekonomik ortamın oluşturulması görüşüne dayanmaktadır.

Diğer eğilim ise , gene KOBİ'ler için yeni bir program çerçevesinde finansal sorunların çözümüne yönelik finansal olan ve tedbir çalışmalarıdır. Bu kapsamda doğrudan verilen sübvansiyonlar, sübvansiyon edilmiş krediler ve vergi indirimleri KOBİ kesiminde; büyüme, istihdam ve rekabet teşvikinin araçları olmaktadır.

Avrupa Birliği'ne üye bir çok ülkede adem-i merkeziyetçi yönetim hakim olup, KOBİ'lerin desteklenmesinde bu yönetimler (yerel yönetimler) önem kazanmaktadır.

KOBİ'lere yönelik politikalar genellikle merkezi yönetimlerce oluşturulurken, bölgesel yönetimlerce uygulanmaya konulan politikalar daha dar kapsamlı olmaktadır. KOBİ politikalarının merkezi yönetimlerce oluşturulması uygulamaya konulacak tedbirlerin aynı zamanda ülke genelindeki tüm KOBİ'lerin desteklenmesi anlamına gelmektedir.

Merkezi Yönetimlerin KOBİ'ler için almış olduğu bu tedbirler yerel yönetimlerin kendi bölge koşullarını dikkate alarak uygulamaya koyduğu tedbirlerden çok daha geniş kapsamlıdır.

1980'lerde Avrupa'da işsizliğin büyük boyutlara ulaşması, yerel yönetimlerin konuya ilgisini yoğunlaştırmış ve istihdam yaratmada önemli bir

görevi üstlenen KOBİ'leri destekleyici tedbirler bu yıllarda uygulamaya konulmuştur.

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin çoğunda (Danimarka, Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İngiltere) merkezi yönetimlerin KOBİ'leri destekleyici tedbirleri yürürlüğe koyacak yasama yetkileri vardır.

İngiltere'de küçük işletmelere verilen destekler daha çok adem-i merkeziyetçidir. Bu durum Merkezi Hükümetlerin, KOBİ'lere yönelik ihtiyaçlarının Yerel Yönetimlerce karşılanması arzusundan kaynaklanmaktadır. Bölgesel ve yerel otoriteler ve işletme eğitim konseyleri bu destek hizmetleri ağının en önemli kısmını teşkil etmektedir.

Diğer AB üyesi ülkelerde (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya) hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimlerce KOBİ'leri destekleyici politikalar üretilmektedir. Belçika'da yerel yönetimlerin (Flanders, Walloon ve Brüksel) bu konudaki etkinliği son yıllarda önemli ölçüde artmıştır.

Almanya'da Federal Hükümet ile Yerel Yönetimler KOBİ'lere yönelik destekler konusunda işbirliği içindedirler. Bu işbirliği kapsamında genel destek hedef ve araçlarının birbirleriyle uyumu ön koşuldur.

Fransa ve İtalya'da KOBİ'lere yönelik destek tedbirleri yerel yönetimler tarafından gündeme getirilmektedir. Bu ülkelerdeki yerel yönetimlerle ilgili yasalar, merkezi hükümet temsilcilerinin onayından geçmektedir.

İspanya'da 1970'li yılların sonlarında başlayan bir politik ve idari adem-i merkeziyetçilik gözlenmektedir. Bölgesel yönetimler bazı durumlarda kendi kaynaklarını, bazı durumlarda ise merkezi hükümetten elde edilen finansal kaynakları kullanılarak KOBİ'lerle ilgili kendi politikalarını uygulamaktadırlar.

Üye ülkelerdeki KOBİ'lerle ilgili politikaların yürütülmesindeki adem-i merkezîyetçilik gücünün genel olarak o ülkenin büyüklüğü ile bağlantılı ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, üye ülkelerdeki politik ve kültürel gelişmeler adem-i merkezîyetçi durum koordinasyon ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, üye ülkelerdeki politik ve kültürel gelişmeler adem-i merkezîyetçilik sürecini hızlandırmıştır.

Merkezi yönetimler ile yerel yönetimlerin KOBİ politikalarını birlikte yürütmeleri her iki otoritenin uyumlu çalışmasına bağlıdır.

Uygun bir işletme ortamının yaratılmasını amaçlayan KOBİ politikaları, işletmeler arasında rekabeti destekleyici mahiyettedir. Ancak KOBİ'leri finansal ve/veya mali yönden destekleyici politikalar işletmeler arasındaki rekabeti olumsuz yönde etkileyebilir.

İspanya'da son yıllarda merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında koordinasyona ilişkin pek çok problem ortaya çıkmıştır. Bu problemler KOBİ'leri desteklemeyi amaçlayan AB fonlarının gündeme gelmesiyle daha da şiddetlenmiştir.

KOBİ politikalarının organizasyonu ise, aşağıdaki şekilde yapılmaktadır;

Genel olarak AB üyesi ülkelerde büyük, orta ve küçük ölçekli işletmeler için politikalar Ekonomik İşler Bakanlığı ve/veya Sanayi ve Ticaret Bakanlıkları tarafından yürütülmektedir.

KOBİ'ler ayrıca, diğer bakanlıkların (Çalışma Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı vb.) faaliyetleri içine giren istihdam, eğitim ve benzeri alanlardaki tedbirlerle de desteklenmektedirler.

KOBİ'lerle ilgili koordinasyon faaliyetleri bazı ülkelerde özel bir KOBİ Bakanlığı veya Ekonomik İşler Bakanlığı içerisinde kurulu KOBİ Bölümü tarafından yürütülmektedir.

Belçika ve Lüksemburg'da esnafları temsil eden bir Orta Sınıf Bakanlığı mevcuttur.

Almanya ve Hollanda'da Ekonomik İşler Bakanlığı bünyesinde bir KOBİ bölümü mevcuttur.

İngiltere'de küçük işletmeler için bir Devlet Bakanlığı içinde sanayi ve ticaret Dairesinde küçük işletmeler Bölümü vardır.

Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da Sanayi Bakanlığı'na bağlı ulusal düzeyde KOBİ'lerle ilgili özel organizasyonlar mevcut olup, bunlar KOBİ'lere yönelik politikaların üretilmesinde Bakanlık ile işbirliği yapmaktadır.

Diğer üye ülkelerde, belirli bir bakanlığa bağlı özel KOBİ bölümleri yoktur. KOBİ politikaları çok sayıda bakanlığın faaliyetleri içinde yürütülmektedir.

4.4. GÜMRÜK BİRLİĞİ ve Avrupa BİRLİĞİ çerçevesinde Alınması gereken tedbirler

4.4.1. Makro Tedbirler

Avrupa birliği ile ekonomik entegrasyonunun sağlanabilmesi için, makro ekonomik dengeleri düzenleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Yatırımcı; döviz kuru, enflasyon oranı, faiz hadleri konusunda önemli ölçüde sapma göstermeyen kısa, orta ve uzun vadeli tahminler yapabilmelidir.

Devletin iç borç politikası nedeniyle, sermaye kısa dönemde elde edeceği rantlara yönelmektedir. Sermayenin rant ekonomisinden üretim

ekonomisine kaydırılması yönünde tedbirlere ivedi bir biçimde hayatiyet kazandırılmalıdır.

4.4.2. Sektörel Tedbirler

1. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi işletmelerinin yoğun olduğu sektörler Geleneksel Sanayi Sektörleri kapsamında değerlendirilerek, yapısal düzenlemeler gerçekleştirilinceye kadar, sanayi politikaları, teşvikler ve benzeri araçlar gündeme getirilmelidir (Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde yapıldığı gibi GATT'ın 19. maddesine dayanarak bu sektörleri korumak amacıyla tek taraflı tedbirler alınabilmelidir).

Özellikle, TEZGAH YENİLEME VE MODERNİZASYON PROJELERİ bu sektörde devreye girmelidir.

2. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi işletmelerinin yoğun olduğu sektörlerde, işletmeler kuruluş kapasiteleri nedeniyle dezavantajlı durumdadırlar. Bu işletmelerin ÖLÇEK EKONOMİSİ'ne uygun üretim yapmalarını teminen firma birleşmeleri; vergi, SSK ödentileri ve benzeri araçlarda yapılacak düzenlemelerle desteklenmelidir.

3. Bilindiği gibi, bugün Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde faaliyet gösteren firmalar için tesis edilen ŞİRKET BİRLEŞTİRME PROGRAMLARI konusunda önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Birleşmeler daha çok ulusal sınırlar içerisinde faaliyet gösteren firmalar arasında gerçekleştirilmektedir. TÜRKİYE İÇİNDE FİRMA BİRLEŞTİRME programları, firmaların ÖLÇEK EKONOMİSİ ile faaliyet gösterebilmeleri için, özellikle, dokuma, giyim, ayakkabı sektörlerinde başlatılmalıdır.

4. Avrupa Birliği'nde Birlik düzeyinde KOBİ'ler için oluşturulan TASK FORCE'un önemli araçlarından biri "Sosyal Ortamın Geliştirilmesi" amacıyla kooperatif ilişkilerini desteklemektir. bunun anlamı, üretim sürecinin çeşitli aşamalarında Kooperatifler yoluyla işletmelerin işbirliğine gitmeleridir.

Bu İşbirliği:

- Hammadde Alımı,
 - Nihai Ürün Pazarlaması,
 - Reklam Faaliyetleri,
 - Piyasa Araştırması
- ve benzeridir.

Benzer yöntemler , aynı işkolunda üretim yapan Ülkemiz imalatçıları için de geliştirilebilir.

5. Avrupa Birliği'nde İmalat Sanayiinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli bir kısmı, büyük işletmelere girdi tedarik etmektedirler. Birlik'te KOBİ'lerin globalizasyon sürecine girebilmeleri için AB standartlarını yakalamaları gereği, yani Avrupalılaşmaları gereği özellikle üzerinde durulan önemli bir husustur.

Avrupalılaştırma Süreci 6 aşamadan ibarettir :

- Dolaylı Uluslararası Etkiler (İhracat yapan ana sanayiye tali müteahhitlik)
- Dolaylı İhracata katılım (İhracatçı firmalara toptan ürün satışı)
- Doğrudan İhracata Katılım
- Yabancı İşletmelerle İşbirliği (Ar-Ge, Pazarlama vb.)
- Uluslararası Lisans Verme
- Doğrudan Yabancı Yatırım (Ortak Yatırımlar , Şirket Birleşmeleri)

Benzer sürecin Türkiye'de gerçekleştirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin yan sanayi ilişkileri geliştirilmelidir (Ölçek Ekonomisi, Tezgah Yenileme, Modernizasyon, Standartlara Uyum, özellikle yan sanayide önemli olan ISO ve CE işareti ile ilgili çalışmaların başlatılması).

6. Eğitim Programları Desteği

Avrupa Birliği'nde sanayicilere verilen eğitim programları,

- Üretim Yöntemleri
- Öz Kaynaklar ve Ücretler
- Pazarlama
- Ürünlere Yenilik Getirme
- Hukuk , Ekonomi ve benzeri.

7. Milli Akreditasyon Yasası'na işlerlik kazandırılarak bugün imalatçılar için hayati öneme haiz akredite olmuş test, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının devreye girmesi, kamu ve özel sektörde desteklenmelidir. Bilindiği gibi, Avrupa Birliği'nin ortak çıkarlarını ilgilendiren projelere, finansal destekler kapsamında hibe ve ucuz krediler verilmektedir. AB'de akreditasyon konusunda KOBİ'ler için uygulanan PRİZMA adındaki programın benzerinin Türkiye'de uygulanması için Proje yapılması.

8. Avrupa Birliği'nde turizm hareketleri, subvanse edilen tüketici kredileri ile Birlik içindeki ülkelere yönlendirilmektedir. Bu kapsamda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de turizme yönelik sanayi yatırımları Devlet Yardımlarıyla desteklenmektedir.

Dış ticaret işlemlerinde görünmeyen ihracat olarak kabul edilen turizm, ülkelere döviz girdisi sağlayarak, ödemeler dengesini ihracat gelirleri gibi pozitif yönde etkilemektedir. Bu bağlamda yüksek bir turizm potansiyeline sahip ülkemizde de turizme yönelik sanayi yatırımlarının teşvik edilmesi gerekmektedir.

4.4.3. Mikro (İşletme İçi) Tedbirler

İmalat sanayi içinde faaliyet gösteren işletmeler genel ekonomiden kaynaklanan ve kendilerince kontrolü mümkün olmayan değişkenlerin etkisi altındadır. Bu değişkenler, nüfus, GSMH'daki büyüme, satınalma gücü, tüketim kalıpları, enflasyon oranı, içinde bulundukları sektördeki rakip firmaların sayısı, rakip firmaların ürünlerinin kalitesi ve benzeridir.

İşletmeler genel ekonomiden kaynaklanan bu değişkenleri dikkate alarak, kontrol altında tutabilecekleri değişkenleri iyileştirmek için işletme-içi tedbirlerle hayatiyetlerini sürdürme durumundadırlar.

İmalat Sanayi içinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ile henüz proje aşamasında olan girişimcilerin genel ekonomik durum, sektörel durum, yer seçimi, ölçek ekonomisi, teknoloji seçimi, yenileme ve modernizasyon, finansal yönetim gibi bir dizi kendilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek değişkenlerden haberdar olmaları gerekmektedir.

Rasyonel bir organizasyon yapısına sahip olmayan küçük işletmelere, gerek pazarın durumu, gerekse işletme içi alınabilecek tedbirler konusunda, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de yoğun danışmanlık hizmetleri verilmesi şarttır.

Türkiye'nin 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararıyla , taahhut altına girdiği konular içinde en önemlisi malların pazara sunumuna ilişkin düzenlemelerde AB'ne uyumdur. Bu durumda küçük ve orta ölçekli işletmelerde danışmanlık kuruluşlarına yoğun talepler gelecektir. Bu bağlamda bu kesime verilmesi gereken hizmetler;

- Pazar Bilgileri

- Rakiplerin ürün kalitesi
- Ürüne olan talep
- Ürünün fiyatı

- Pazarlama faaliyetleri vb.
 - Teknik Bilgiler
 - Kuruluş yeri seçimi
 - Ölçek ekonomisi
 - Teknoloji
 - Kalite
 - Standartlar
 - Kapasite
 - Ürün tasarımı
 - Standart işçi sayısı
 - Stok kontrolü
 - Malzeme tedariki
 - Üretim planlaması
 - Yatırım planlaması
 - Modernizasyon - Yenileme
 - Finansman
 - Finansman Kaynakları
 - Oto Finansman
 - Dış Finansman
 - Leasing
 - Factoring
 - Risk Sermayesi
 - Krediler
 - Maliyet Muhasebesi
- olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

**KÜÇÜK VE ORTA ÖLEKLİ İŞLETMELERDE
FİNANSMAN SORUNU VE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ
İŞLETMELERİN FİNANSAL KAYNAKLARI**

KISIM 1: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE FİNANSMAN SORUNU

1.1. GENEL AÇIKLAMALAR

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarının tasnifinde ilk sırayı alan finansman sorununa baktığımızda karşımıza çıkan bu tür işletmelere düşük faizli kredi sağlanması anlaşılmaktadır.⁴⁶ Oysa bunun kesin ve kalıcı bir çözüm olduğunu söyleyemeyiz. Tabii ki burada bir gerçeğin altını önemle çizmemiz gerekiyor ki oda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam krediden sadece %4 oranında yararlanmalarıdır.

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki yeri ve önemi ancak son yıllarda anlaşılmış ve bu zamana kadar yalnızca mevcutlarının korunması amacı güdülmüştür. Devletin koruyucu şemsiyesi altında izlenen devletçi ekonomik politikalarının sonuçları ise, bugün pek çok sorunla karşı karşıya kalan küçük ve orta ölçekli işletmeler olmuştur.⁴⁷

Yatırımların devlet tarafından gerçekleştirilmesi, kredilerin ve faiz oranlarının devlet tarafından kontrol altında tutulması ve dış ticaretin yine devlet tarafından düzenlenmesi yolları ile sanayileşmeyi 1970'li yıllara kadar geliştirmeye çalışan ülkelerde izlenen bu politikalar hep küçük ve orta ölçekli işletmelerin aleyhine ayrımcı olarak çalışmıştır.⁴⁸

Çünkü dış ticaretin devlet tarafından kontrol altında tutulduğu ithalat ve ihracat izinlerini büyük işletmeler daha kolay almışlardır. Gümrük vergilerinin düşürülmesinde veya ödeme kolaylıklarının sağlanmasında ve teşviklerin elde edilmesinde hep büyük firmalar karlı çıkmıştır. Kredi ve faiz oranlarının devlet tarafından belirlendiği ve denetim altında tutulduğu ekonomilerde düşük

⁴⁶ M.Tamer MÜFTÜOĞLU; a.g.e., s.254

⁴⁷ TOBB Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları, Ankara, 1994, s.42.

⁴⁸ Little, M.D.I., MAZUMDAR, D.and page M.J.Jr. Small Manufacturing Enterprises: A.Comprative Analysis or India and Other Economies, Washington, WorldBank, 1987, s.1-2

faizlerle kredi alma imkanı büyük işletmeler için genellikle daha fazla olmuş ve sınırlı krediler büyük firmalara dağıtılmıştır. Devletin gerçekleştirdiği yatırımlar büyük projeler biçiminde olduğu için özel girişimcilerin bu projeler kapsamında yapabileceği işlerde büyük işletmelere ihale edilmiştir.⁴⁹

Finansman açısından baktığımızda yine küçük ve orta ölçekli işletmelerin aleyhine bu süreç çalışmıştır. Bu tür işletmeler borçlanma ve faiz kısılacı arasına sıkışıp kalmışlardır. Bütün bunların temel nedeni ise küçük ve orta ölçekli işletmeler aleyhine işleyen mevcut finansal sistemin yapısıdır. Çünkü mevcut finansal yapı bu işletmelerin finansal sistemin sağladığı imkanlardan yararlanmasını engellemektedir.

1.2. İŞLETMEDE SERMAYE YETERSİZLİĞİ

Kuruluş aşamasında yatırım kararı uygun bir proje veya fizibilite etüdüne dayandırılmadan verildiği için pazar payı, üretim kapasitesi ve kuruluş yeri konusundaki proje hatalarına ek olarak ilk yatırım tutarı yanlış hesaplanmaktadır. sabit sermaye yatırım ve işletme sermayesi tutarında oluşan ilk yatırım tutarı yalnızca sabit sermaye yatırım miktarı olarak algılandığı için işletmenin kuruluşundan hemen sonra işletme sermayesi sıkıntısı ortaya çıkmaktadır.⁵⁰ Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ilk yatırım tutarının ya da başlangıç sermayesinin finansman kaynağı genellikle kişisel tasarruflar sonucu oluşan öz kaynaklar, akraba ve dostlardan sağlanan borçlar olmaktadır. Bu işletmelerin kuruluş aşamasında öz kaynakların sınırlı olması nedeniyle yatırım projelerinin başarısı ve kararlılık potansiyelleri çok yüksek de olsa finans kurumlarından dış finansman sağlama imkanları hemen hemen hiç bulunmamaktadır. Çünkü ülkemizdeki mevcut finansal kurumlar genellikle kurulmuş ve bilançoları sağlam olan işletmeleri tercih etmekte ki, bu da doğal bir durumdur. Böylece daha işletmelerin başlangıç yıllarında küçük ve orta

⁴⁹ Little, M.D.I., MAZUMDAR D.: a.g.e., s.1-4

⁵⁰ Halil SARIASLAN, Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi-Planlama, Analiz, Fizibilite, 2. Baskı, Ankara, Turhan kitabevi, 1994,s.54.

ölçekli işletmeler öz sermaye sıkıntısı ile karşı karşıya kalmamaktadırlar. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin faaliyete başlaması gerek büyüme amacı ile yatırım için gerekse çeşitli nedenlerle ortaya çıkan işletme sermayesi ihtiyacını gidermek için ihtiyaç duydukları kredileri finansal piyasada bulamamaktadırlar.

Çünkü özsermayeleri, yeterli olmayan işletmelerden ticari bankalar kredilendirme için büyük oranlarda ipotek ve kefalet biçiminde teminat istemektedirler. Ayrıca bu zor koşulları bazı işletmeler karşılasa bile sağlanan kaynakların finansman maliyeti oldukça yüksek olmaktadır. Çünkü kredi talep hacimleri küçük olduğu için kredi işlem maliyeti yüksek olmakta ve ayrıca işletme riskleri fazla olduğu için verilen kredinin faizi de yüksek olmaktadır. Bu nedenle ticari bankalar küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi vermekte isteksiz davrandıkları gibi bu işletmelerde bankalara başvurmadan sakınmaktadırlar. Örneğin bu konuda yapılan araştırmalar küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi bulmada karşılaştıkları en önemli sorunun %33 oranında ipotek ve %22 oranında kefalet sağlama olduğunu ortaya koyarken yatırım alanında da en önemli sorunların %51.3'ü oranında finansal kaynakların maliyetinin yüksekliği ve %32.1 oranında bu kaynakların yetersiz olduğunu göstermektedir.⁵¹

Bu sonuçlara benzer sonuç ISO'nun kendi üyeleri arasında yaptığı anket çalışmasında da ortaya çıkmaktadır. 608 küçük ve orta ölçekli işletmelerden %61'i finansman konusunda dar boğaz içindeyiz biçiminde cevap verirken finansman sıkıntılarının %25.99 oranında kredi maliyetlerinin yüksekliğinden, %23.45 oranında işletme sermayesi ihtiyacının hızla artmasından, %18.64 oranında kaynak yaratamamaktan ve %12.43 oranında kredi bulamamaktan kaynaklandığını belirtmişlerdir.⁵²

Gelişmiş ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin aynı sorunlarla karşı karşıya olduklarını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, A.B.D.'de

⁵¹ KOSGEB; Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerin Finansal Yapısı, Finansal Sorunları ve Teşvik Sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi, Araştırması, Ankara, 1993, s.105-108

⁵² ISO, 1992 yılında Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşları, İstanbul, ISO, 1992, s.75-77

yapılan bir araştırmaya göre küçük işletmelerin ilk kuruluş aşamasında kaynakların %60'ını özel tasarruflardan finanse ettikleri belirlenmiştir.⁵³

1.3. KREDİ SORUNLARI

Kredi sorunu finansman sorununun temelini oluşturmaktadır. Hatta özdeşleşmiş iki kavramdır diyebiliriz. Finansman sorunu denildiğinde akla ilk gelen kredi sorunu olmaktadır. Bu şekilde önemli olan kredi kavramını dört başlık altında inceleyebiliriz.

1.3.1. Kredi Maliyetinin Yüksek Olması

Türkiye'de mevduat karşılığı tasarrufa bankaların yıllık ortalama %100 dolaylarında, faiz ödediği ve sağlanan bu kaynakların işletmelere kredi olarak döndüğünde %200 dolaylarında bir maliyete varmaktadır.

Burada en önemli sorun tasarruf ve kredi faizi arasındaki büyük uçurumdur. Bu durum tasarruf hacmini kısmakta ekonomide verimi azaltmaktadır. Buda kredi kullanan işletmeleri olumsuz etkilemektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi maliyetinin yüksekliğinden dolayı çok küçük bir bölümü bankalardan kredi sağlamaya yönelmektedirler. A.B.D.'de yapılan bir araştırmaya göre bu tür işletmelerin ilk kuruluş aşamasında kaynakların %23'ünü özkaynaklarından daha sonraki aşamalarda ise finansal kurumlardan sağlamaktadırlar.⁵⁴ Küçük ve orta ölçekli işletmeler çeşitli güçlüklerle sağladıkları pahalı finansman kaynaklarını kullanarak üretimde bulunmakta ancak satışlarını vadeli yapmaları nedeniyle kredilerini enflasyona karşı koruyamamaktadırlar. Bu tür işletmelerin uzun vadeli kredi bulmaları çok güçtür. Sağlanan kredilerde kısa vadeli kredilerdir. Kısa vadeli kredilerin maliyetleri çok yüksek olmaktadır. Bu tür işletmeler, uzun vadeli kaynaklardan

⁵³ Stanley R.SANDEO, Small Business Management Principles, Businenes Publications, Inc, Texas, 1985,s.146.

⁵⁴ Stanley R.SONDEO; a.g.e., s.146.

etkin yararlanmadığından sabit varlık yatırımları da kısa vadeli kaynaklardan karşılandığından bu işletmeler açısından vahim sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler kendilerine tahsis edilen kredi miktarı ve bunların taşıdığı koşullar yönünden büyük işletmelere göre daha elverişsiz durumdadırlar. Bu nedenle bu işletmelerin büyük çoğunluğu ekonomideki gelişmeye paralel bir biçimde faaliyetlerini büyütmek ya da dalgalanmalara karşı kendilerini koruyabilmek için gereksinim duydukları finansman kaynaklarını sağlamaktan yoksundurlar.

Böyle bir ortamda küçük ve orta ölçekli işletmeler, büyümek bir tarafa yaşamlarını sürdürebilmek için sahip oldukları varlıklarını satarak ve çalıştırdıkları işçilerin bir kısmını işten çıkararak küçülmekte ve kendilerine bir kaynak yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu tür işletmelerin kurulması yaşamının devam ettirilmesi için gerekli finans kaynaklarının bulunmaması, yetersiz olması ya da çok ağır şartlar taşıması ülkemizde müteşebbislerin bu tür işletmelere ilgisini azaltmaktadır. Bunlara ilave olarak küçük ve orta ölçekli yatırımlarda bürokrasinin fazlalığı ve ilk kuruluş yıllarında mali yükü azaltacak önlemleri ve ucuz kredi imkanlarının olmamasını sayabiliriz.⁵⁵

Küçük ve orta ölçekli işletmeler ilk kuruluş aşamasında yapılan yatırımlara ek olarak, gelişen teknolojiye ayak uydurmak diğer işletmelerle rekabet etmek, kapasiteyi büyütmek çeşitli fırsatları değerlendirerek karlılığı arttırmak v.b. nedenlerden dolayı ek yatırım yapmaya ihtiyaç duyarlar. Ama ülkemizdeki kredi maliyetinin yüksek olmasından dolayı bunu gerçekleştirememektedirler.

⁵⁵ Ekonomist Dergisi, Sayı11,17 Mart 1991, s.8.

1.3.2. Miktar ve Vade Sorunu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi alırken karşılaştıkları önemli bir sorun da kredilerin istenilen miktar ve vadenin kısa olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür işletmelerden istenen kredi vadeleri ve kredi miktarları tanınmış firmalara sağlananlardan daha dezavantajlıdır. Finans kurumlarının daha çok büyük firmaların kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmelerinden dolayı küçük ve orta işletmelere tahsis edilen kredi kaynaklarının yetersiz kaldığı saptanmıştır.⁵⁶

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelere düşük faizle kredi veren kurumlar bulunmaktadır. Ancak, bu konuda küçük işletmelerin karşısına diğer sorunlar çıkmaktadır.⁵⁷ Kredi alma işleminin çok fazla bürokrasi gerektirmesi, uzun zaman alması, verilen kredi miktarının yetersizliği bunlar arasında sayılabilir. Bu durum özellikle ülkemizde Esnaf ve Sanatkar Kredi Kefalet Kooperatiflerinin verdikleri kredilerde görülmektedir. Bu ve benzeri kuruluşlardan sağlanan krediler zamanında enflasyona göre ayarlanmadığından yetersiz düzeyde kalmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler bankalardan yüksek faizli kredi aldıklarında finansman giderleri oldukça yükselmekte ve bunları müşterilerinden talep ettiklerinde ise pazar payını kaybetme tehlikesiyle karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla genellikle öz kaynak finansmanını tercih etmektedirler.⁵⁸ Bu konuda bir örnek verirse ülkemizde un ve unlu mamüller alanında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre kredi faiz oranlarının yüksek olması nedeniyle söz konusu işletmelerin %38'i kredi kullanmadıklarını ve öz kaynaklardan yararlandıklarını

⁵⁶ J.Fred WESTON ve Eugene Brigham, Managerial Finance, The Dryden Press, Hinsdale, 1978, s.954.

⁵⁷ Max.Georg MEIER; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kredi Sorunları İçin (TOSYÖV) Kredi Garanti Fonu Projesi Bir Çözüm müdür?, Konulu Bildirisi, Ankara, 1991, s.3.

⁵⁸ Mustafa Yücel; "Küçük Üretici Firmalar Ortak Üretim Yapmalı", Dünya Gazetesi, 4 Temmuz 1988, s.4.

ifade etmişlerdir.⁵⁹ Kredi vadesi olarak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin uzun vadeli kredi bulmaları neredeyse imkansızdır. Çünkü bu tür krediler için istenen teminat şartlarının ağırlığı ve ticari bankaların bu tür krediye sıcak bakmamaları bunun önemli nedenlerindendir. Böylece ancak kısa vadeli kredi, zorda olsa bulunabilmekte fakat bunun gerek vade şartları gerekse teminat şartları işletmelerin bu tür kredileri kullanma şansını yok etmektedir.

1.3.3. Türkiye’de Uygulanan Faiz Politikalarının Kredilendirmeye Etkisi

Ülkemizde uygulanan faiz politikalarının küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından teşvik edici yanları bulunmamakta faiz oranlarında belirli bir istikrar görülmemektedir. Enflasyonun %100’ler seviyesinde olduğunu da göze alırsak bankaların tasarrufu çekmek için enflasyon oranının üzerinde faizle para toplaması bunun yanında kredi talep eden işletmelere ise neredeyse %200 seviyesinde kredi açması küçük ve orta ölçekli işletmelerin banka kredilerinden kaçmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde uygulanan faiz politikalarının küçük ve orta sanayinin gelişimini engellediğini görmekteyiz. Yukarda bahsettiğimiz gibi yüksek faizle yatırım yapmak imkansızdır. Yapılan araştırmalar ise genellikle öz sermaye, ve şahsi tasarruflarla yapılmaktadır. Faiz politikasının istikrarsızlığı beraberinde ekonomik sarsıntıları getirmektedir. Ülkemizde özellikle son olarak 1994 yılında yaşanan ekonomik buhran küçük ve orta ölçekli işletmelerimiz açısından pek çok kötü sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Yüksek faiz krediye olan talebi kısmakla beraber, müteşebbislerin yatırım yapma kararlarını da etkilemektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarının çözümünde öncelikle istikrarlı bir faiz politikasının uygulanması gerekmektedir. Tabiki bu da ülkedeki genel ekonomik seviyenin düzelmesiyle bir paralellik arz etmektedir.

⁵⁹ Olcay BAYKAL; “Gıda Sanayiinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları”, M.P.M. Yayınları, NO:382,Ankara, 1989,s.49.

1.3.4. Teminat Sorunu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi sağlamada karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri de bankalar tarafından teminat olarak gayrimenkul ipoteği istenmesidir. Bu işletmelerdeki mevcut makinaları, tezgahlar, araç ve gereçler ipotek olarak kabul edilmektedir.⁶⁰ Bankalar gayrimenkul ipoteğinin yanısıra , kefalet, banka teminat mektubu, devlet tahvili, hazine bonosu ve altın-döviz gibi likit değerleri rehine teminat olarak istemektedir. Oysa küçük sanayici sahip olduğu gayrimenkulleri nakte çevirip işletmesinde yatırım yapmak ve yeni teknolojiler uygulamak ister. Ekonomik açıdan da, doğru olan budur. Küçük işletmelerin bu yola teşvik edilmesi gerekir.

Küçük ve orta ölçekli işletmecilerin bankalara karşı gayrimenkullerle kendilerini garantiye almak zorunda bırakılmaması gerekmektedir. Ama uygulamada görülen bunun aksidir. Teminat olark gayrimenkuller alındığında bunların satış kabiliyetini ve kullanımını sınırlayan intifak hakları ve haciz v.s. gibi üzerinde takibat bulunan gayrimenkuller teminat olarak kabul edilmemektedir. Gayrimenkuller hisseli ise tüm hisseler üzerinden ipotek alınmakta aksi halde sadece ipotek alınacak hisseye isabet eden değer üzerinden teminat kabul edilmektedir. Ayrıca ipotek verilecek gayrimenkulun yeri, cinsi, ada parsel numaraları, büyüklüğü sahibinin hisse oranı tahmini değeri hisse halinde belirlenmektedir.

Bütün bu banka açısından işi sağlama almak için belirlenen ve talep edilen gayrimenkul ipoteğinin değeri, verilecek kredinin 3 hatta 3-4 katını bulmaktadır.

⁶⁰ M.Tamer MÜFTÜOĞLU; a.g.e., s.265.

Genel olarak bankaların girişimcilere değil gayrimenkullere kredi verdiklerini bunun nedeni ise bankanın verdiği krediyi sağlama bağlamasıdır. Ancak makro açıdan kredinin israfını önleyememekte ve ulusal ekonomi açısından kaynak israfı kaçınılmaz olmaktadır.⁶¹

1.4. ÖZSERMAYE YETERSİZLİĞİ

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde, işletme sermayesinin yetersiz olmasının başlıca nedeni, müteşebbisin genellikle , ailesinin ya da kendi tasarruflarını kullanarak işe başlamasıdır.⁶²

Ayrıca, alacaklarını tahsil etmede güçlüklerle karşılaşmaları, enflasyona karşı gelirlerini koruyamamaları, konjonktürel dalgalanmalar nedeniyle talebin azalması küçük işletmelerin zaten yetersiz olan öz kaynaklarını daha da eritmektedir. Karların bir kısmını işletmede alıkoyarak oto finansman yolu ile finansman sağlaması, küçük işletmeler için çok önemli bir fon kaynağı olmasına rağmen genellikle düşük karla çalışan küçük işletmeler için yetersiz bir finansman kaynağıdır.⁶³

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin öz kaynaklarla finansmana yönelmelerinin nedenlerinin arasında bunun sürekli bir kaynak olması teminat gibi bir külfet gerektirmemesi ve faiz yükünün olmaması sayılabilir. Bir başka deyişle, yabancı kaynakların sağlanmasına ilişkin koşullar, öz kaynaklarla finansmana ilişkin koşullardan daha ağırdır. Ancak eğer firmanın kârı, faiz giderlerini karşılayabiliyorsa, yabancı kaynakla finansman, finansal kaldıraç etkisi ile özsermaye karlılığını olumlu yönde etkileyecektir.

⁶¹ Enis Ömer AKBULUT, "Küçük ve Orta Boy İşletmeler, Politikalar, Öneriler" D.P.T. Teşvik Uygulama Başkanlığı, Ankara, 1991, s.25.

⁶² Mete OKTAV, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, T.O.B.B. Yayınları, Yayın No:176, Ankara, 1990,s.23.

⁶³ Olcay BAYKAL; Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, M.P.M. Yayınları, no:328, Ankara, 1985, s.36.

Küçük işletmelerin öz kaynak finansmanına başvurmalarının en önemli nedeni; kendileri için uygun şartlarda ve yeterli yabancı kaynak sağlamaları sonucunda bu kaynağa bağımlı kalmalarındandır.

Bu tür işletmeler, kendilerine tahsil edilen kredi miktarı ve bunların taşıdığı koşullar yönünden büyük işletmelere göre daha elverişsiz durumdadırlar. Bu nedenle bu işletmelerin büyük çoğunluğu, ekonomideki gelişmeye paralel bir biçimde faaliyetlerini büyütme ya da dalgalanmalara karşı kendilerini koruyabilmek için gereksinim duydukları finansman kaynaklarını sağlamaktan yoksundurlar.

Böyle bir ortamda küçük ve orta işletmelerin büyük bir çoğunluğu, yaşamlarını sürdürebilmek için sahip oldukları varlıkları satarak ve çalıştırdıkları işçilerin bir kısmını işten çıkararak küçülmekte ve kendilerine bir kaynak yaratmaya çalışmaktadırlar.

1.5. SERMAYE PİYASALARINA GİREMEME

Sermaye piyasasından küçük ve orta ölçekli işletmelerin fon sağlamaları Mevcut Sermaye Piyasası Kurumu Mevzuatı açısından hemen hemen hiç mümkün olmamaktadır. Ayrıca bu işletmelere menkul kıymetler karşılığı sermaye piyasasından fon sağlayacak finansal kuruluşlarda ülkemizde mevcut değildir. Her ne kadar sayıları giderek artan ve sabit sermaye yatırım araçları sağlama imkanı yaratan leasing (Finansal Kiralama) şirketleri bulunuyorsa da küçük ve orta ölçekli işletmeler bilgi eksikliği, taleplerin küçük olması ve maliyetlerin yüksek oluşu nedeni ile bu şirketlere yönelmemektedirler.

Para ve sermaye piyasalarında küçük ve orta ölçekli işletmeler aleyhine işleyen mekanizmaların sonucu olarak bu işletmelerin kredi hacminden aldığı pay ancak %4 civarında kalmaktadır.

Ülkemizde sermaye piyasası henüz gelişme aşamasında olduğundan küçük ve orta ölçekli işletmelerin hisse senedi ihraç ederek bu piyasadan kaynak sağlamaları şimdilik oldukça güçtür. Ancak sermaye piyasası bu tür işletmelerin yararlanmasına olanak verecek ölçüde gelişmiş olan ülkelerde bile, küçük ve orta ölçekli işletmelerin hisse senedi ve tahvil yolu ile kaynak sağlamaları çok ilgi görmektedir.⁶⁴

Öte yandan küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin genellikle işletme üzerinde kontrolü kaybetme endişeleri onları, zor durumda olsalar bile başka firmalarla birleşmekten alıkoymaktadır.⁶⁵

Yukarıda belirttiğimiz durumlardan dolayı küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye piyasalarına girebilmeleri ve bundan fon sağlayabilmeleri hemen hemen imkansız görünmektedir. Sermaye piyasalarından büyük işletmeler yararlanmaktadır. Bu konuda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

KISIM 2: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL KAYNAKLARI

2.1. GENEL AÇIKLAMALAR

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal özellikleri ile ilgili olarak verilen bilgiler genellikle ülke farkı gözetmeksizin yapılan açıklamalardır. Ancak bu açıklamaların, ülkemizdeki küçük işletmeler için de büyük ölçüde geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

⁶⁴ Mehmet ERKAN; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Finansman Sorunu ve Dış Kaynaklı Krediler", Anadolu Üniversitesi, Afyon, İ.İ.B.F. Yıllığı, Eskişehir, 1990,s.30.

⁶⁵ Mehmet ERKAN; a.g.e., s.31.

Küçük ve orta işletmeler finansman kaynağı sağlamak için çeşitli yollar izlemektedirler. Söz konusu işletmeler genelde, para piyasasına başvurmazlar, kendi tasarruflarını kullanırlar. Eğer mal varlıkları varsa, bunları ipotek ederek kredi temin ederler. Bu işletmeler çoğu kez gerekli makina ve teçhizatın sağlanmasında kiralama ve benzer yöntemlerden yararlanırlar ve finansman güçlüğüne bu şekilde aşmaya çalışırlar. Bu işletmeler ancak bir kaç yıl başarılı faaliyet gösterdikten sonra, bankalardan kısa vadeli finansman sağlama olanağına kavuşurlar.⁶⁶

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin diğer finansal özellikleri, büyük çoğunluğunun nakit temeline dayalı olarak çalışmaları,⁶⁷ satıcıların açtıkları kredilerin onlar için önemli bir finansman kaynağı olması, ve ancak bu kaynak tüketildiği ya da elde edilemediği zaman kredi kurumlarından fon sağlama yoluna gitmeleri şeklinde özetlenebilir.⁶⁸ Ayrıca A.B.D.'de yapılmış bir araştırmaya göre, küçük işletmelerin yatırımlarından elde edilen getirilerin, büyük işletme yatırımlarına göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir.⁶⁹ (Grafik 2.1)

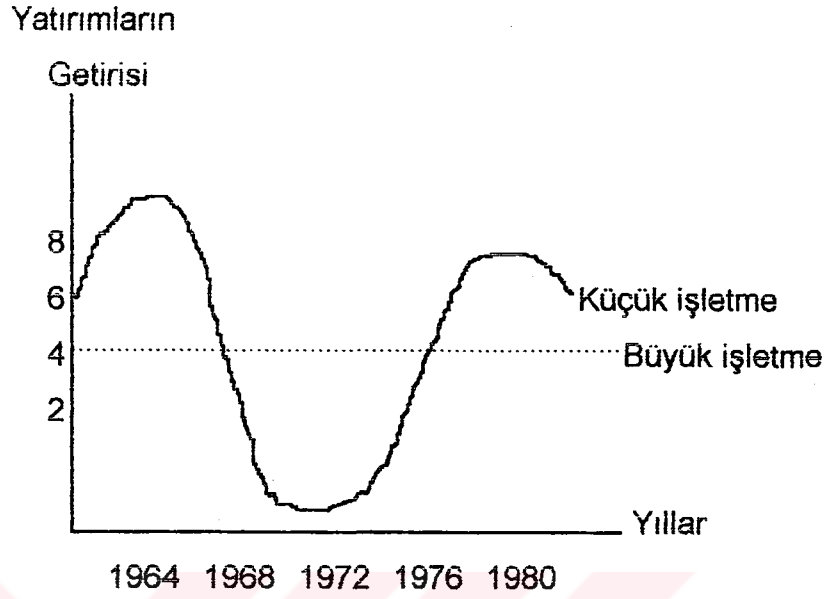
⁶⁶ J.Fred WESTON ve Eugene F.BRIGHAM; a.g.e., s.953.

⁶⁷ Donald GRUNEWALD, Small Business Management; a.g.e., s.68.

⁶⁸ Paul Burns ve Jim Dewhurst, Small Business in Europe, Mac Millan Education Ltd., London, 1986, s.199.

⁶⁹ Nicholes C.SIROPOLIS; a.g.e., s.8.

Grafik 2.1. Küçük ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarından Elden Edilen Getiriler

Kaynak: Nicholas C.Siropolis, Small Business management, Houghton Mifflin Company, boston, 1982, s.9.

Kuşkusuz küçük işletmelerin bu kazanç avantajları yanında kaybetme riskleri de vardır. Çünkü, işletmeye konan fonlar ya işletme sahibine ait özel birikimlerdir, ya da ödünç alınmış kaynaklardır. İşletme sahibi borçların tümünü ya da bir kısmını ödemekle yükümlüdür. Bu nedenle müteşebbis, ömür boyu biriktirdiği özel tasarruflarını kaybetme ve yerine göre de uzun vadeli borç yükümlülüğü altına girme riski ile karşı karşıyadır.⁷⁰

⁷⁰ Hal B.PICKLE ve Royce L.ABRAHAMSON; a.g.e., s.23.

2.2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN GELİŞME AŞAMASINA GÖRE FİNANSAL ÖZELLİKLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişme aşamaları incelendiğinde müteşebbisin işe kendi maddi olanaklarından sağladığı kaynaklarla başladığı görülmektedir (tablo 2.1). Eğer işletme karlı ve başarılı ise finansal kaynaklarını, dağıtılmayan ya da işletmede bırakılan karlarla (yedeklerle) artıracaktır. kuruluş aşamasını tamamlayan işletme, gelişmesinin birinci döneminde yukarıdaki kaynakların yanında , satıcı kredilerinden ve kısa vadeli banka kredilerinden yararlanabilecektir. Ayrıca, taksitle satınalma, finansal kiralama veya faktoring gibi finansal kolaylıklardan faydalanma olanağına sahip olacaktır.⁷¹

Büyümenin bu başlangıç dönemini çoğu kez, firma satışlarının finansal kaynaklarından çok daha hızlı arttığı bir dönem, "aşırı ticari faaliyet" (overtrading) dönemi izlemektedir. Aşırı ticaretin en önemli özelliği, likitide durumunun bozulması ve işletmenin kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirememesidir. Bu durumu iyileştirmek amacıyla işletme ya büyümesini yavaşlatmalı, ya da büyümenin sürdürülmesi gerekiyorsa, daha uzun vadeli finansman temin etmenin yolları araştırılmalıdır. Uygulamada, müteşebbisin kişisel tasarruflarının daha önceden işletmeye yatırılmış olması ve sermaye yartımı için piyasa koşullarının hazır olmaması nedeniyle, işletme finansal kurumlardan uzun vadeli kredi ve "girişim sermayesi" (venture capital) sağlamalıdır.⁷²

⁷¹ G.H.RAY ve P.J.HUTCHINSON; a.g.e., s.42.

⁷² G.H.RAY ve P.J.HUTCHINSON; a.g.e., s.42.

Tablo 2.1

İŞLETMENİN FİNANSAL HAYAT SEYRİ İLE İLGİLİ GELENEKSEL GÖRÜŞ

Aşamalar	Finansman Kaynağı	Potansiyel problemler
Başlangıç	Müteşebbisin Özkaynakları(Özsermaye)	Sermaye yapısının yeterli bir biçimde oluşturulamaması
Büyüme I	Yukarıdakine ek olarak işletmede bırakılan karlar, ticari krediler, banka kredileri, açık krediler, taksitli alımlar, finansal kiralama, faktoring	Aşırı ticari faaliyet sonucu likitide Sorunları
Büyüme II	Yukarıdakine ek olarak uzun vadeli finansman kaynakları (Finansal kurumlar v.s)	Finansman açığı
Büyüme III	Yukarıdakine ek olarak sermaye piyasasından kaybedilmesi fon temini	İşletmede kontrolün kaybedilmesi
Olgunluk	Tüm kaynaklardan yararlanılabilir	Yatırım getiri oranının korunması
Gerileme	Sermaye azaltımı, Firmanın el değiştirmesi	Yatırım getiri oranının düşmesi

Kaynak: G.H.Ray; P.J.Huchinson; The Financing and Financial Control of Small Enterprise Development Gower Publishing Comp. Ltd., Aldershot, 1983, s.41.

Gelişmenin ikinci aşamasında, işletme sermaye piyasası olanaklarından henüz yararlanmaktadır ve büyüme hızı sınırlı mevcut finansal kaynaklarla sürdürülmemektedir. Bu nedenle, bu dönemde "finansman açığı" (financial gap) ortaya çıkar. Eğer işletme bu dönemde ayakta kalır ve büyümeye devam

ederse, uzun vadeli borçlarla ilgili faiz ödemelerindeki artış, “finansal manivela” (financial leverage-gearing), sorununun büyümesine neden olacaktır. Sonuçta, işletme satışlardaki ve faiz oranlarındaki olumsuz dalgalanmalardan daha çok etkilenecektir.⁷³

Gelişmenin üçüncü aşamasında, küçük ve orta boy işletmeler sermaye piyasalarından da kaynak sağlama yollarını arayabilirler. bu durum, işletmelere öz sermaye, ya da yabancı sermaye sağlama yönünde sınırsız olanaklar sunar. Ancak işletme sahipleri hisse senedi/tahvil ihraç giderlerinin yanında, işletmeyi başkaları ile paylaşmak zorunda kalabilir ve uzun vadede işletme kontrolünü kaybedebilirler.⁷⁴

Bundan sonraki aşamalarda, işletme, tüm kaynaklardan yararlanabilme olanağına sahiptir. Finansman temini kendi başına problem olmaktan çıkmıştır. Olgunluk aşamasında en önemli finansman sorunu, “optimum” bir finansal yönetimin sağlanması ile ilgilidir. Bu ise, fonların, hisse sahiplerinin servetlerini maksimize edecek bir biçimde sağlanması ve ilgili yerlere yatırılmasıdır. Aksi taktirde, işletme zayıflayabilir ve gerileme süreci içerisinde küçülerek tasfiyeye gidebilir.⁷⁵

⁷³ G.H.RAY ve P.J. HUTCHINSON; a.g.e., s.42.

⁷⁴ G.H.RAY ve P.J. HUTCHINSON; a.g.e., s.42.

⁷⁵ G.H. RAY ve P.J. HUTCHINSON; a.g.e., s.43.

KISIM 3: KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN YARARLANABİLDİKLERİ FİNANSAL KAYNAKLARIN GENEL BİR DEĞERLEMESİ

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman ihtiyaçları için yararlanabildikleri kaynaklar, öz ve yabancı kaynaklar olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir.

3.1. Özkaynaklar

Özkaynaklar, kişisel tasarruflardan, ortaklardan veya hisse senedi ihracından sağlanabilmektedir.⁷⁶ Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluş aşamasında genellikle en çok başvurulan kaynak kişisel tasarruflardır. Bu kaynağın yararı, ileride daha detaylı görüleceği gibi, işletmeyi bir faiz ödeme yükümlülüğü altına sokmamasıdır. Yukarıda belirttiğimiz kişisel tasarruf ifadesi ile sadece müteşebbisin biriktirdiği tasarruflar değil, aynı zamanda sahip olduğu tüm kıymetler, ya da müteşebbisin tüm serveti anlatılmak istenmektedir.⁷⁷ İşletmenin kurulması ve faaliyete geçmesinden sonra sağlanan karlardan ayrılan kısım da özkaynak olarak kullanılabilir.⁷⁸

Eğer müteşebbisin kendi sermayesi yeterli değilse, yeni ortakların alınması alternatifi düşünülebilir. Ancak bu durum, işletme yönetim kontrolünün uzun dönemde elden çıkması gibi bir tehlikeyi de beraberinde getirebilir.⁷⁸

⁷⁶ Hal B.PICKLE; Royce L.ABRAHAMSON; a.g.e., s.135.

⁷⁷ William D.HAILES, Raymond T.HUBBARD; a.g.e., s.71.

⁷⁸ William D.Haiks ve Raymond T.HUBBARD; a.g.e., s.71.

3.2. Yabancı Kaynaklar

İşletme sahipleri, ya da ortaklarının sağladıkları veya işletmede bıraktıkları karların dışındaki kaynaklar, yabancı kaynaklardır. Bu şekilde sağlanan fonlar işletmeyi, bir borç ve faiz ödeme yükümlülüğü altına sokar.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, genellikle banka, satıcı kredileri, akraba ve arkadaşlar, çeşitli destek veren kuruluşlar, sigorta şirketleri gibi yabancı kaynaklardan yararlanırlar.

3.2.1. Bankalar

Küçük ve orta işletmelere kredi sağlayan temel finansman kaynaklarından biri bankalardır. Kredi faiz oranları diğer finansal kuruluşlara göre daha düşük olan bankalar, genellikle küçük ve orta işletmelere kısa vadeli kredi açarak, onların işletme sermayeleri için gerekli finansmanı sağlarlar.⁷⁹

3.2.2. Satıcı Kredileri

Hammadde ve/veya sürekli kullanılan malzemelerin temininde satıcı firmalar, pazarlama politikalarına göre, yeni işe başlayan işletmelere kendilerini cazip kılmak amacıyla kredili satış yaparlar.⁸⁰ Küçük ve orta işletmelerin satıcılardan elde ettikleri bu krediler uzun vadeli olabilmektedir.⁸¹

3.2.3. Akraba ve Arkadaşlar

Bazı durumlarda, müteşebbisin akraba ve arkadaşları küçük ve orta işletmeler için bir finansman kaynağı olabilmektedirler. Bu kaynak işletmeye

⁷⁹ William D.HAILES; Raymond T.HUBBARD; a.g.e., s.71.

⁸⁰ Brian OGLEY, Business Finance, Longman, London, 1981, s.122.

⁸¹ William D.HAILES; Raymond T.HUBBARD; a.g.e., s.71.

doğrudan bir nakit sağlama, ya da banka veya bir finansman kuruluşundan kredi alınması aşamasında kefil olma şeklinde ortaya çıkmaktadır.

3.2.4. Sigorta Şirketleri

Gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bir çok sigorta şirketi topladıkları sigorta primlerini büyük işletmelerin hisse senedi ve tahvillerine yatırırlarken, son zamanlarda, yatırım riski iyi olan küçük ve orta işletmelere de uzun vadeli krediler sağlayarak yatırım alanlarını bu yöne doğru genişletmişlerdir.⁸²

3.2.5. Destek Veren Diğer Kuruluşlar

Çeşitli kuruluşlar, küçük işletmelere gerek danışmanlık hizmetini sunarak, gerekse bir takım finansal teşvikler sağlayarak yardım etmektedirler.⁸³

3.3. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE DESTEK VEREN KURULUŞLAR

Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri için gerek sosyo-ekonomik, gerekse kurumsal altyapı açısından uygun koşulların yaratılması, büyük ölçekli sanayi işletmeleri ile entegrasyonlarının sağlanması ve gerçekleştirecekleri yatırımların desteklenmesi konusunda çalışmalar sürdürülmektedir.⁸⁴

Ülkemizde küçük ve orta sanayi kesiminin sağlıklı bir değişim ve gelişim gösterebilmesi amacıyla, söz konusu işletmelere bazı finansal destekler

⁸² William D.HAILES, vd.; a.g.e., s.72.

⁸³ William D.HAILES, vd.;a.g.e., s.72.

⁸⁴ Ali TIGREL; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Sağlanan Destekler", DPT Yayınları, Ankara, 1990, s.6.

yanında, kurumsal ve fiziksel altyapı desteklerinin sağlanmasına da çalışılmaktadır.⁶⁵

3.3.1. Genel Açıklamalar

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelere, yurt içi ve yurt dışı kurumlardan çeşitli finansal destekler sağlanmaktadır. Bunlardan Türkiye Halk Bankası , Sanayi Bakanlığı, Bağ-kur, Esnaf ve Sanatkar Kefalet Kooperatifleri, Küçük Sanat Kooperatifleri, Türkiye Orta Ölçekli Sanayicileri ve Yöneticiler Vakfı (TOSYOV) Kalkınma Bankaları ve Devlet Planlama Teşkilatı(DPT) gibi kuruluşlar yurt içi finansal destek sağlayan kurumlardır. Dünya Bankası(IBRD), KFW Teşvik Fonu MBF-1, Özel Kredi Fonu, Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu (ESF), Sanayileşme Fonu, Birleşmiş Milletler Sanayi ve Kalkınma Teşkilatı (UNIDO), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere finansal yardımlarda bulunan yurt dışı kurumlar arasında sayılabilir.

Yukarıda sayılan bu kuruluşlar, sağladıkları finansal destekleri gerek doğrudan, gerekse bir aracı kuruluş yardımıyla küçük ve orta işletmelere ulaştırmaktadırlar. Ayrıca sözü geçen destekler, sadece bu işletmelere fon sağlaması şeklinde olmamakta, çeşitli kredi kuruluşlarından kredi elde edilebilmesi ve bunların öne sürdükleri şartların yerine getirilmesi konusunda da yapılmaktadır.

⁶⁵ Sedat BALAK; a.g.e., s.2.

3.3.2. Yurt İçi Kuruluşlarca Sağlanan Finansal Destekler

3.3.2.1. Türkiye Halk Bankası

Yukarıdaki kuruluşlardan küçük ve orta ölçekli işletmeleri gerek kullandığı krediler, gerekse sunduğu finansal olanaklar açısından destekleyen en önemli kuruluş Türkiye Halk Bankası'dır. Yurt içinden ve dışından sağlanan çeşitli fon ve kredilerin büyük kısmı , bu banka tarafından kullanılmaktadır.

Türkiye Halk Bankası , küçük ve orta ölçekli işletmelere genel olarak, ihtisas kredileri adı altında, kooperatif, sanayi ve fon kredilerini kullanmaktadır.⁸⁶

3.3.2.1.1. Kooperatif Kredileri

Esnaf ve sanatkarların makina, araç ve gereç satın almasını sağlamak amacıyla doğrudan, ya da esnaf ve sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri aracılığı ile tesis kredisi açılmaktadır. Ayrıca, işletme sermayesi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla da, düşük faizli işletme kredileri verilmektedir.⁸⁷

3.3.2.1.2. Sanayi Kredileri

Türkiye Halk Bankası, yürüttüğü sanayi kredisi sistemi ile küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine orta, uzun vadeli yatırım ve işletme kredisi açmaktadır. Bu suretle yeni teknolojilerin kullanılması, kapasitesi kullanım oranının ve üretiminin artırılması, maliyetlerin azaltılması, kalitenin yükseltilmesi desteklenmekte ve istihdamın artırılmasına yardımcı olmaktadır.⁸⁸

⁸⁶ Ali TIGREL; a.g.e., s.12.

⁸⁷ DPT; a.g.e., s.241.

⁸⁸ DPT; a.g.e., s.242.

3.3.2.1.3. Fon Kredileri

Banka, iç ve dış kaynaklardan sağlanan kredi kullanımına aracılık etmektedir. Fon kredileri kapsamında, küçük sanayi siteleri ve organize bölgeleri inşaatlarına finansman sağlanmaktadır. 1987 yılı rakamlarına göre 248 adet küçük sanayi sitesi ve 38 adet organize sanayi bölgesine finansman sağlanmıştır. Ayrıca, dış kaynaklardan elde edilen fonlardan da kredi kullandırılmaktadır.

3.3.2.2. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Sanayi Bakanlığının sağladığı finansal destekler arasında, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri fonları, küçük sanat kooperatifleri geliştirme fonu, halk girişimleri destekleme kredileri, küçük sanayi siteleri sayılabilir.⁸⁹ Sanayi Bakanlığının sağladığı fon ve krediler, Türkiye Halk Bankası aracılığı ile küçük işletmelere kullandırılmaktadır.

3.3.2.3. Bağ-kur

Bağ-kur fonları , Türkiye Halk Bankası fon kredileri aracılığı ile küçük ve orta işletmelere kullandırılmaktadır. Bu krediler, küçük işletmelerin konut ve işyerleri ihtiyaçları için açılmaktadır.⁹⁰

3.3.2.4. Esnaf ve Kefalet Kooperatifleri

Esnaf ve Sanatkarların Kredi ve finansman sorunlarına çözüm bulmak amacıyla kurulmuş olan kooperatif, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca faaliyet göstermektedir. Bu kurumun görevleri arasında, esnaf ve sanatkarların kredi ve finansman sorunlarına çözümler aramak, kredi alınırken kefil olmak,

⁸⁹ Sadi UZUNOĞLU; Küçük ve Orta İşletmelerin Finansman sorunları, Küçük ve Orta İşletmelerin Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri Seminerinde sunulan tebliğ, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, 1990, s.37.

⁹⁰ Sadi UZUNOĞLU; a.g.e., s.37.

kredi ve faiz oranlarının düşük olması ve kredi miktarlarının günün şartlarına uydurulması için faaliyetlerde bulunmak sayılabilir.⁹¹

Türkiye Halk Bankası kooperatif kredilerinden olan tesis ve işletme kredilerinin bir kısmı , doğrudan bu kuruluş aracılığı ile kullanılmaktadır.

3.3.2.5. Küçük Sanat Kooperatifleri

Küçük sanayici ve sanatkarların kurduğu üretim kooperatifleridir. Küçük Sanat Kooperatifleri, gerektiğinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Geliştirme Fonu'ndan ortaklarına tesis ve işletme kredisi sağlamaktadır. Ayrıca kooperatifin oto finansman olanaklarından, ortakların finansman sorunlarına çözümler bulunmaya çalışmaktadır.⁹²

3.3.2.6. TOSYÖV (Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı)

Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı, orta ve küçük işletmelerin bankalardan alacağı kredileri garanti etmektedir. Kurum, bu amaçla "Kredi Garanti Fonu" adı altında şirket kurmayı planlamaktadır. Kredi Garanti Fonu, bankanın vereceği kredi miktarının %80'ini garanti edecek, banka da planlanan yatırım tutarının %20-25'ini işletmenin karşılamasını şart koşacaktır.⁹³ Böylece geri dönme riski yüksek olduğundan küçük işletmelere kredi vermeye çekinen bankaların ve garanti (kefalet) olmadığı için kredi alamayan küçük işletmelerin bu sorunları çözümlenmeye çalışılacaktır.

⁹¹ DPT; a.g.e., s.91.

⁹² DPT; a.g.e., s.94-97.

⁹³ Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı, "Türkiye'de Küçük Sanayi ve Esnafın Bir Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Dair Rapor", Ankara, 1990, s.7.

TOSYÖV, Avrupa topluluğu içinde önemli bir yeri olan Avrupa Orta Ölçekli İşletmeler Birliği'ne (EMSU) "European Middle and Small Enterprise Union" üye olarak kabul edilmiştir.⁹⁴

3.3.2.7. Kalkınma Bankaları

Kalkınma Bankaları, özellikle sermaye piyasalarının gelişmemiş olduğu ve bankacılık sisteminin kaynak sağlamakta yetersiz kaldığı az gelişmiş ülkelerde, bir yandan yatırımlara orta ve uzun vadeli kaynak sağlayan, öte yandan da kalkınmayı engelleyen faktörleri ortadan kaldırmak amacıyla faaliyetlerde bulunan ve sonuçta ülke kalkınmasını hızlandırmayı hedefleyen finansal kurumlardır.⁹⁵

1950 yılında kurulan TSKB, 1963 yılında kurulan SYKB ve 1976 yılında kurulan DESİBAY, 1986 yılında Turizm Bankası ile birleşerek Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) adını almışlardır. Banka, özellikle orta ölçekli ve çok ortaklı işçi şirketlerine önemli destekler sağlamaktadır.⁹⁶ Örneğin 1988 yılında TKB, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Merkez Bankası ve kendi özkaynakların-dan sağladığı fonların 12.148 milyon TL'sini küçük ölçekli işletmelere kullanırmıştır.⁹⁷

3.3.2.8. Teşvikler

Ülkemizde 1990 yılında uygulamaya konulan yeni teşvik sistemi, küçük ve orta ölçekli işletmeler için çeşitli yenilikler getirmiştir. Bunlar aşağıda maddeler halinde belirtilmektedir.⁹⁸

⁹⁴ Dünya Gazetesi, Orta Ölçekli İşletmeleri Desteklemek İçin Vakıf, 18 Ocak 1991.

⁹⁵ Kemalettin CONKAR; "Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin Önemli ve Sözkonusu İşletmelerin Büyük İşletmelere Dönüştürülmesine Yönelik Bazı Kamusal Destekler", Eskişehir Üniv., Afyon IBF Yıllığı, Yayın No:7, Eskişehir, 1990, s.66.

⁹⁶ Kemalettin CONKAR; a.g.e., s.68.

⁹⁷ TKB, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye'de Sanayi Sektörünün Finansmanı, Araştırma Planlama ve Değerlendirme Müdürlüğü, 1990, s.68.

⁹⁸ Ali TIGREL.; a.g.e. s.8.

1. Yatırım malları ithali, gümrüksüz olarak yapılabilir. Bu imkanlardan yararlanmak için teşvik belgesi aranmayacaktır. Yalnızca düşük oranda bir fon ödenecektir.

2. 250 milyon TL. ile 5 milyar TL. arasındaki yatırımlarda kaynak kullanımını destekleme fonu primi otomatik bir şekilde çalışacaktır. Gelişmiş bölgelerde aynı büyüklükteki projelerden yalnızca organize sanayi bölgesindeki yatırımlar ile , gemi inşa projeleri yararlanacaktır.

3. Yatırım İndirimi: Küçük işletmeler de teşvik belgesi olmaksızın yatırım indiriminden faydalanabileceklerdir. Ayrıca yatırım indirimi tutarı enflasyon oranına endekslenmektedir.

4. Finansal kiralama yolu ile teşviklerden yararlanma sınırı 750 milyon TL'dan 100 milyon TL'ya indirilmiştir.

5. Türkiye Kalkınma Bankası ve Kamu Ortaklığı Fonundan sağlanan kredilerde yatırım teşvik belgesine sahip olma şartı aranmamaktadır.

6. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, orta ve uzun vadeli kredilerden, teşvik belgesiz olarak yatırımlarının %50'si oranında yararlanabileceklerdir.

7. Küçük işletmeler yukarıdaki tedbirlerden başka tüm yatırımcılar için uygulanmakta olan teşviklerden de yararlanabilmektedirler. Bunlar kalkınmada öncelikli yörelerde ücretlerin vergilendirilmesinde indirimler bina inşaat harcı istisnası, kalkınmada öncelikli yerlerde vergi, resim ve harç istisna ve muafıkları gibidir.

3.3.3. Yurt Dışı Kurumlarca Sağlanan Finansal Destekler

3.3.3.1. IBRD (International Bank For Reconstruction and Development)

Uluslararası-İmar ve Kalkınma Bankası ile T.C. Hükümeti arasında 1986 yılında “küçük ve orta ölçekli sanayiler projesi” adıyla bir anlaşma yapılmıştır. Bu kurumun sağladığı krediler, Halk Bankası aracılığı ile küçük işletmelere yatırım kredisi olarak verilmektedir.⁹⁹

3.3.3.2. KFW Teşvik Fonu

Federal Almanya Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında 1983 yılında bir anlaşma yapılmıştır (Teknik İşbirliği Anlaşması). Buna göre, küçük işletmelere, Halk Bankası ve Kalkınma Bankası aracılığı ile işletme ve tesis kredisi kullanılmaktadır.¹⁰⁰ Ayrıca yine yapılan bu anlaşma kapsamında, danışmanlık hizmetleri de bulunmaktadır.¹⁰¹

3.3.3.3. KSF-1 Özel Kredi Fonu

Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapan işçilerin iş kurmalarına mali destek olmak amacıyla Halk Bankası nezdinde oluşturulan özel bir kredi fonudur. KSF-1 kredi fonundan kullanılacak olan krediler, arazi ve bina hariç olmak üzere 2 milyon DM'ı aşmayan sabit kıymetleri olan ve 50 kişiyi aşmayan işçi çalıştıran küçük işletmeler için geçerlidir.¹⁰² KSF-1 Fonu , yatırım (tesis) ve işletme kredisi sağlamaktadır.¹⁰³

⁹⁹ Mehmet ERKAN; a.g.e., s.18.

¹⁰⁰ Mehmet ERKAN; a.g.e., s.17.

¹⁰¹ DPT; a.g.e., s.243.

¹⁰² Mehmet ERKAN; a.g.e., s.23.

¹⁰³ DPT;a.g.e., s.243.

3.3.3.4. ESF (Europe Social Fund-Avrupa konseyi Sosyal kalkınma Fonu)

ESF, ulusal otoriteler ile ilişkilerindeki bağımsızlığı, geniş müdahale olanakları ve yenilikçi bir çok projeyi destekleme çalışmaları ile faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁰⁴

ESF, ülkemizdeki küçük işletmeleri desteklemek amacıyla bugüne kadar 149.5 milyon dolar kredi sağlamıştır.¹⁰⁵

3.3.3.5. Sanayileşme Fonu

Bu fonun amacı, küçük ve orta ölçekli işletmelere destek sağlamak yoluyla, Türkiye ekonomisini geliştirmek, Türk ve Alman sanayi sektörleri arasındaki işbirliğini kuvvetlendirmektir. Bu fondan sağlanacak krediler, sanayi alanında yapılacak yatırımlar için Türkiye Halk Bankası aracılığı ile kullanılmaktadır.¹⁰⁶

3.3.3.6. UNIDO (United Nations Industry and Development Organization- Birleşmiş Milletler Sanayi ve Kalkınma Teşkilatı)

UNIDO, Türkiye Kalkınma Bankası aracılığıyla son yıllarda Türkiye'de çoğu küçük işletmeler olmak üzere 28 projeye beş yıl boyunca 16 milyon dolarlık yardım yapmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ DPT; a.g.e., s.253.

¹⁰⁵ Ali TIGREL; a.g.e., s.12.

¹⁰⁶ Mehmet ERKAN; a.g.e., s.14.

¹⁰⁷ Zeynep GÖĞÜŞ; "Küçüklere Yardım Edeceğiz", UNIDO Genel Direktörü Domingo Siazon ile yapılan Röportaj, Hürriyet Gazetesi, 17.7.1990,s.4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

1. PROBLEMİN DURUMU

Ülkemizde, küçük ve orta ölçekli Sanayi işletmelerinin Finansman sorunu denince, bu işletmelere düşük faizli kredi sağlanması anlaşılmaktadır. Bu veya başka yollardan sübvansiyon (karşılıksız Devlet Yardımı) sağlanması her kesimin doğal arzusu olarak bilinmektedir.

Bunun kaynağında yatan faktör ise küçük işletmelerin sermaye pazarından yararlanma şanslarının azalmasıdır. Sonuç olarak küçük işletmeler risk payı yüksek ticari kredilerle sermaye gereksinimlerini karşılamaktadır.

Sermaye özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde yetersizdir. Bu nedenle yatırımların aksaması sık sık karşılaşılan normal olaylardandır. Oysa yapılan araştırmalar küçük işletmelerin yatırımlarında büyük işletmelerin üçte biri kadar az sermayeye ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle ülkemizde küçük işletmelerin ayrı bir yeri vardır.

Son yıllarda kentleşme, çevre kirliliği, toplum sağlığı, bölgeler arasındaki yatırım eşitsizliğini gidermek ve özel sektör yatırımlarını teşvik amacıyla, endüstri işletmelerinin, devlet tarafından belirlenen ve alt yapısı kurulmuş olan alanlarda yapılması ilkesi doğrultusunda organize sanayi bölgeleri ile sanayi sitelerinin önemi artmış , büyük ve küçük bir çok işletmenin kuruluş yeri olarak bu bölgeleri tercih etmelerine yol açmıştır. Bu tür bölgeler elektrik, su, yol, kanalizasyon, haberleşme, banka, ilk yardım istasyonu, eğitim ve araştırma merkezi ve bu gibi başka kolaylıklara sahip olan girişimcilere uygun kuruluş yerleri sağlayan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın yapılacağı Elazığ Organize Sanayi Bölgesi, kalkınmada öncelikli bölgeler arasında ikinci sınıfa girmekte ve bölgedeki yatırımlar nitelik açısından özellikler göstermektedir.

Elazığ Organize Sanayi bölgesi, kuruluşunu tamamlamıştır. Şu an bölgede 18 işletme faaliyetini sürdürmektedir. Bunun yanısıra 8 firma montaj aşamasındadır. 7 firma inşaat halindedir. 5 firma inşaat henüz başlamamış, faaliyete başlamış olan Sabah Yayıncılık A.Ş. faaliyetini durdurmuş ve başka bölgede faaliyete başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, yukarıda bahsettiğimiz Finansman sorununun işletmeler üzerinde yaptığı etkiyi ve Elazığ Organize Sanayi Bölgesinde işletmelerin kuruluş aşamasından başlayarak üretime geçmeleri ve faaliyetlerini sürdürürken ortaya çıkan finansman ihtiyacının neler olduğunu saptamak ve bu konudaki sorunlara çözüm önerisi getirmektedir.

2. ARAŞTIRMA KONUSUNUN VARSAYIMLARI

a) Küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştıkları sorunların başında finansmanın geldiği varsayılmaktadır.

b) Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarının uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmamasından kaynaklandığı varsayılmaktadır.

c) Sermaye piyasasının ülkemizde yeterince kurumsallaşmamasının küçük ve orta ölçekli işletmelere finansal kaynak temininde en büyük engel olduğu varsayılmaktadır.

d) Ankete cevap verenlerin dürüst davrandıkları varsayılmaktadır.

e) Araştırmada kullanılan veri toplama yönteminin (anket ve görüşme) çalışmanın amacı için uygun bir yöntem olduğu varsayılmaktadır.

3. ARAŞTIRMA ALANI

Elazığ organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin ölçeklerinin belirlenmesinde çalışan personel sayısı baz olarak değerlendirilmiştir.

4. ÖRNEKLEME

Araştırma alanına giren işletmelerden istatistiki örnekleme metodu kullanılarak bilimsel açıdan yeterli sayılacak örnek hacmi esas olarak seçilmiştir.

5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN BİLGİ TOPLAMA VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ

Araştırmada anket ve görüşme yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Ankette kapalı ve açık uçlu sorularla bilgi toplama yoluna gidilmiştir. Görüşme yönteminin kullanılmasının amacı daha açık bir şekilde anketi destekleyici yönde bilgi toplamaktır.

Araştırma sonuçlarının değerlendirmesinde aritmetik ve geometrik ortalama yöntemlerinden yararlanılmıştır.

6. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada iki model kullanılmıştır;

1. Tanımlayıcı araştırma modeli; Burada konuyla ilgili literatür taranarak gerekli bilgiler verilmektedir.

2. Neden-Sonuç ilişkisini tesbit etmeye çalışan araştırma modeli

7. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEKNİKLERİN AÇIKLANMASI

7.1. Tesadüfi Örneklem

Tesadüfi örneklem var olan bir evrenden onu temsil edecek bir parçanın şans eseri seçilmesidir. Ana kütlenin her birimine örneğe seçilmede eşit şans tanınmaktadır. Örneklem birimlerinin seçilmesinde araştırmacının etkisi yoktur.

7.2. Anket

Anket yöntemi, birinci dereceden veri toplamada çok kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde, bilgiler, araştırma konusu olan ana kütleden seçilen örneğe dahil kişilere sözlü veya yazılı soru sormak yoluyla sağlanır. Anketin amacı davranışları, bölgesel özellikleri ve oluşumları ölçmektir. Yöntemin üstünlüğü, verileri çabuk ve az giderle toplayabilmesidir.

7.3. Görüşme

Soru yolu ile veri toplama teknikleri arasında görüşme (mülakat) görüşmecinin cevap almak amacıyla soruları sözlü ve genellikle yüz yüze olmak koşuluyla deneklere yönelttiği bir şeklidir.

7.4. Aritmetik Ortalama

Aritmetik ortalama, bir seriyi oluşturan terimlerin toplamının serideki terim sayısına oranı olarak tanımlanır. Eğer seriyi oluşturan terimler (elemanlar)

$X_1, X_2, \dots, X_n$ ile aritmetik ortalama da $\bar{X}$ ile gösterilirse tanım doğrultusunda

serinin aritmetik ortalaması $\bar{X} = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_n}{n}$, şeklinde olur.

7.5. Geometrik Ortalama

Geometrik ortalama seriyi oluşturan değerlerin çarpımının değer sayısına eşit dereceden kökü olarak tanımlanır. Seriyi oluşturan değerler; $X_1, X_2, \dots, X_n$ ile geometrik ortalamada G ile gösterilirse $G = \sqrt[n]{X_1 \cdot X_2 \cdot \dots \cdot X_n}$ olur. Ancak seriyi oluşturan elemanların çok sayıda olduğu durumlarda geometrik ortalama logaritma yardımıyla hesaplanır. Oranların ortalaması için en uygun yöntem geometrik ortalamadır.

8. ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLARIN TANIMI

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTE İŞLETME : Bu tür işletmeler yönetim, üretim, Finansman ve Pazarlama fonksiyonları açısından kendisine has özellikler taşımaktadırlar, şöyleki bunlarda yönetici, işletme sahibi ile bütünleşmekte, üretim sürecinde genellikle emek yoğun olup, üretimlerini daha çok özel isteklere cevap veren sipariş yada atölye tipi üretim biçimlerine göre gerçekleştirmektedirler. Finansman kaynağının çok büyük bir kısmını işletme sahiplerinin özvarlığı oluşturmaktadır. Pazarlama açısından sınırlı imkanları nedeniyle, genellikle mahalli pazarlara veya birkaç büyük işletmeye yönelik olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ: Elektrik , su, yol, kanalizasyon, haberleşme, banka, ilk yardım istasyonu, eğitim ve araştırma merkezi ve bu gibi başka kolaylıklara sahip olan girişimcilere uygun bir konumda işyeri sağlayan yerlerdir.

FİNANSMAN : İşletme, kuruluşundan üretim faktörlerini bir araya getirerek mal ve hizmet üretimine ve bunların pazarlamasına kadar tüm eylemlerin özde parasal kaynakların bulunmasıdır.

FİNANSAL YÖNETİM :İşletmenin ihtiyaç duyduğu fonların en uygun şartlarda elde edilmesi ve bu fonların en etkin şekilde kullanımının sağlanmasıdır.

FİNANSMAN SORUNU : İşletmelerin Finansman ihtiyacını karşılamada ortaya çıkan problemlerdir. Bu tür problemler özellikle, kredi sağlanmasında daha çok ortaya çıkmaktadır.

TEŞVİK TEDBİRLERİ : Devlet tarafından özel sektör yatırımlarını özendirmek ve bu yatırımların belirli alanlara kaydırılması için yatırıma yol göstermek için yapılan yasal düzenlemelerdir.

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRE :Bölgeler arasındaki yatırım bakımından ortaya çıkan farkları gidermek ve belirli bölgelerdeki yatırımlara teşvikler sağlanması için ortaya çıkan bir kavramdır.

KISA VADELİ FON KAYNAKLARI : İşletmelerin genellikle 1 yılda geri ödemek amacıyla kullandıkları borçları ifade etmektedir.

FİNANSMAN KURUMLARI : İşletmelerin sermaye ihtiyacını karşılamak için aracılık yapan ve bu konuda faaliyet gösteren kurumlardır.

9. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma sonuçları, araştırmanın ve verilerin niteliklerine uygun olan istatistiki yöntemlerle bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir.

9.1. ANKETE DAHİL EDİLEN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Ankete dahil edilen 20 küçük ve orta ölçekli işletmenin sanayi dallarına göre dağılımı; tablo 3.1'deki gibidir.

Tablo 3.1

ANKETE KATILAN İŞLETMELERİN SANAYİ DALLARINA GÖRE DAĞILIMI

Faaliyet Alanı	İşletme Sayısı
Gıda Sanayi	4
Metal Eşya, Makina San.	7
Orman Ürünleri ve Mobilya San.	4
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	3
Kimyasal Ürünler Sanayi	2
Genel Toplam	20

Söz konusu işletmelerin çalıştırdıkları işçi sayısına göre durumları tablo 3.2'deki gibidir.

Tablo 3.2
ANKETE KATILAN İŞLETMELERDE ÇALIŞAN İŞÇİ SAYILARI

İşçi Sayısı	İşletme Sayısı
1-19	13
19-50	4
51-100	3
Genel Toplam	20

3. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anketimize cevap veren işletmelerden yatırım kararlarının alınmasında 18 işletme teşviklerin rolü olmuştur, 2 işletmede ise teşviklerin rolü olmamıştır şeklinde soruyu yanıtlamışlardır. Teşviklerin rolü olmuştur diyen işletmelerin yüzdesi %90 , olmamıştır diyenler ise %10 olarak ifade edilebilir.

4. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yatırım kararlarının alınmasında teşviklerin rolü olmuştur diyen 18 işletmeye bunun derecesi sorulduğunda tablo 3.3'deki durum ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.3
YATIRIM KARARLARININ ALINMASINDA TEŞVİKLERİN ROLÜ

Cevaplar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Önemsiz	3	16.67
Küçük Derece	3	16.67
Orta Derece	4	22.10
Önemli	6	33.80
Çok Önemli	2	10.76
Toplam	18	100

Tablodan da görüldüğü gibi yatırım kararlarının alınmasında teşviklerin rolünün önemli olduğunu söyleyenlerin oranı %33.80 orta derece önemli

diyenler %22.10 önemsiz ve küçük diyenler %16.67, çok önemli görenler ise %10.76'dır. Sonuçlardanda anlaşılacağı üzere yatırım kararlarının alınmasında teşviklerin önemli bir rolü olmuştur.

5. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

«Sağlanan teşvikleri yeterli buluyormusunuz» sorusuna cevap olarak işletmelerin %90'ı yetersiz ,%10'uda yeterli cevabını vermiştir.

6. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sağlanan teşvikleri yetersiz gören işletmelerden bunun nedenlerini önem derecesine göre sınıflandırmaları istendiğinde, durum tablo 3.4'deki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.4

SAĞLANAN TEŞVİKLERİN YETERSİZ GÖRÜLMESİNİN NEDENLERİ

Nedenler	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Teşvikle Sağlanan Kredinin Maliyetin Yüksek Oluşu	6	30
Teşviklerin zamanla önemini kaybetmesi	4	20
Teşviklerin zamanında sağlanamaması	2	10
Teşvik şartlarının ağır olması	7	35
Yatırım İndiriminin Yetersiz Kalması	1	5
TOPLAM	20	100

7. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket yaptığımız işletmelere hangi teşvikten daha çok yararlanmaktasınız ve bunları önem sırasına göre derecelendirin dediğimizde durum tablo 3.5'deki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.5
TEŞVİKLERDEN YARARLANMA ORANLARI

Teşvikler	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Yatırım İndirimi	4	20
İthalattaki K.D.V. muafiyeti	2	10
Kalkınma Bankası Yatırım Kredisi	7	35
Kalkınma Bankası İşletme Kredisi	6	30
Diğer	1	5
Toplam	20	100

Tablodanda görüldüğü üzere işletmeler, teşvikler içerisinde en önemlilerinin kalkınma bankasından sağladıkları yatırım ve işletme kredileri olduğunu belirtmişlerdir.

8. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

İşletmelerin karşılaştıkları sorunların önem derecesine göre sınıflandırılması Tablo 3.6'daki gibidir.

Tablo 3.6
KARŞILAŞILAN SORUNLARIN ÖNEM DERECESESİ (%)

Sorunlar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Tedarik	1	5
Üretim Teknoloji	1	5
Pazarlama	3	10
İşgücü ve Personel	2	10
Finansman	14	70
Toplam	20	100

Tablo incelendiğinde, Elazığ organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmeler, sorunlarının içerisinde en önemlisini Finansman olarak belirtmişlerdir.

9. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

İşletmenin, nakite ihtiyacı olduğunda, ankete cevap veren işletmelerin %40'i ortaklara başvurulacağını %30'u bankalardan temin etmeye çalışacaklarını %20'si şahıslardan borç alacaklarını %5'i yeni ortaklar arayacaklarını ve %5'i de diğer metodlara başvuracaklarını belirtmişlerdir. Durum tablo 3.7'deki gibidir.

Tablo 3.7

NAKİT İHTİYACININ KARŞILANMA YOLLARI

Nakte İhtiyaç Olduğunda Başvurulacaklar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Ortaklar	8	40
Bankalardan Temine Çalışma	6	30
Yeni Ortaklar Arama	1	5
Şahıslardan Borç Alma	4	20
Diğer	1	5
TOPLAM	20	100

10. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

İşletmelere, «Kredi bulma güçlüğü mü», «yoksa öz kaynak yetersizliği mi» sizin açınızdan daha büyük bir sorun olarak görülmektedir Sorusu, sorulduğunda durum Tablo 3.8'deki gibidir.

Tablo 3.8
KREDİ BULMA GÜÇLÜĞÜ VE ÖZKAYNAK YETERSİZLİĞİNİN DAĞILIMI

Sorular-Cevaplar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Kredi Bulma Güçlüğü	13	65
Sermaye Yetersizliği	7	35
TOPLAM	20	100

Tablodan da görüldüğü üzere işletmeler Kredi bulma güçlüğüne daha büyük bir sorun olarak görmektedirler.

11. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

İşletmelerin «kredi kullanıyormusunuz» sorusuna verdiği cevapların dağılımı Tablo 3.9'daki gibidir.

Tablo 3.9
BANKA KREDİSİ KULLANIM ORANLARI

	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
Bankadan Kredi kullanıyor musunuz ?	14	70	6	30

Anketi cevaplayan 14 işletmenin bankadan kredi kullandığını 6 işletmenin ise kredi kullanmadıkları tesbit edilmiştir.

12. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bankalardan kredi kullanmayan işletmelerden bunun nedenlerini önem derecesine göre sınıflandırılmaları istenildiğinde durum tablo 3.10'daki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.10
BANKA KREDİSİ KULLANILMAMASININ NEDENLERİ

Nedenler	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Özsermayenin yeterli olması	1	5
Kredi faizinin çok yüksek olması	14	70
Teminat Şartlarının ağır, Formalitelerin Fazla Olması	1	5
Kredi Vadesinin Kısa Olması	3	15
Kredi Veren Kuruluşların Az Olması	1	5
Toplam	20	100

Tablodan çıkardığımız sonuca göre, işletmelerin kredi kullanmamadaki en büyük nedenleri arasında ilk olarak Kredi faizinin çok yüksek olması gelmektedir. Yine kredi vadesinin kısa olması da önemli bir neden olarak kendini göstermektedir.

13. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket yaptığımız işletmelere, «bankalardan kredi alırken karşılaştığınız en büyük güçlükleri önem derecesine göre tesbit ediniz» dediğimizde durum tablo 3.11'deki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.11
KREDİ ALINIRKEN KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Güçlükler	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Kredi Taleplerinin Bankalarca Gerekli Şekilde Dikkate Alınmaması	4	20
Müracaat ile Kredi alınması arasında Zaman Kaybı	1	5
Teminat Güçlüğü	8	40
Formalitelerin oldukça ağır olması	7	35
TOPLAM	20	100

Tablo 3.12
DIŞ KAYNAKLI FİNANSMAN KULLANMA DURUMU

Cevaplar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Diş Kaynaklı Finans Kullanan	-	-
Diş Kaynaklı Finans Kullanmayan	20	100
Toplam	20	100

İşletmeler kredi alırken Teminat güçlüğü ve Formalitelerin ağır olmasını çok önemli güçlükler olarak göstermişlerdir.

14. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ankete cevap veren 20 işletmeden hiçbirinin yabancı bir finans kurumundan şimdiye kadar kredi almadıkları görülmüştür. Önem arz eden diğer bir konuda bu işletmelerin yabancı finans kurumlarından haberlerinin dahi olmaması, dikkat edilecek bir husustur. Durum 3.12'de sunulmuştur.

16. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Elazığ Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren 20 küçük ve orta ölçekli işletmeye, Bölge özelliklerini ve şartlarını da dikkate aldıklarında bankalardan alınan kredilerin yeterli olup olmadığını sorduğumuzda tamamı yetersiz olduğunu belirtmiştir. Veriler tablo 3.13'deki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.13
KREDİLERİN YETERLİLİĞİ

Cevaplar	İşletme Sayısı	Oran (%)
Yeterlidir	-	-
Yeterli Değildir	20	100
Toplam	20	100

17. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket yaptığımız işletmelere daha yeterli bir sermaye ile çalışmak için halka açılmayı düşünmüsünüz diye sorduğumuzda 14 işletmenin hayır 6 işletmenin ise evet dediğini tesbit ettik. İşletmelerin %70'inin hayır demesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin karakteristik özelliklerinden sayılabilir. Evet diyen işletmeler ise halka açılmayı düşünebileceklerini ama bunu gerçekleştirecek, kurumların bulunmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 3.14
İŞLETMELERİN HALKA AÇILMA KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Cevaplar	İşletme Sayısı	Oran (%)
Halka Açılmayı Düşünmeyenler	14	70
Halka Açılmayı Düşünenler	6	30
Toplam	20	100

18. VE 19. SORULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Alışlarını kredili yapıp yapmadıkları sorusuna işletmelerin verdiği cevap Tablo 3.15'deki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.15
ALİŞLARDA KREDİ KULLANMA DURUMU

Alışlar	İşletme Sayısı	Oran(%)
Kredili Alış	7	35
Peşin Alış	13	65
TOPLAM	20	100

Tablodanda anlaşılacağı üzere işletmelerin %35'i kredili alış yapmaktadır. %65'ide alışlarını peşin olarak yapmaktadır.

Kredili alış yapan işletmelere toplam alımları içinde kredili alımlarının payı sorulmuş ve farklı cevaplar alınmıştır. Yapılan hesaplamalara göre bu işletmelerin ortalama olarak toplam satın alımlarının %35'ini kredili yaptıkları belirlenmiştir.

Anket sonucuna göre işletmelerin alımlarını ortalama olarak en çok birkaç aylık vadeler halinde yaptıkları belirlenmiştir.

20. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Satışlarının peşin veya kredili olarak yaptıkları sorulduğunda işletmelerin cevabı tablo 3.16'deki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.16
SATIŞLARIN PEŞİN VE KREDİLİ OLMA DURUMU

Satışlar	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Peşin	6	30
Kredili	14	70
TOPLAM	20	100

Ortalama olarak işletmelerin satışlarının %30'unu peşin %70'ini de kredili olarak yaptıkları tesbit edilmiştir.

21. SORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket yaptığımız işletmelere Finansal sorunların çözülmesi için sizce yapılması gerekenleri önem derecesine göre sınıflandırın dediğimizde durum tablo 3.17'dekigibi gerçekleşmiştir.

Tablo 3.17
FİNANSAL SORUNLARDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Çözümler	İşletme Sayısı	Oranı (%)
Uzun Vadeli ve Düşük Faizli Kredi Sağlanması	8	40
İşletmelerin Sermaye Piyasasından Yararlanabilmesi için Düzenlemeler Yapılması	3	15
Yeni Teşvikler ve Tedbirler	4	20
Kredi Kullanımında teminat ve formalitelerin en aza indirilmesi	1	5
Bankalar dışındaki diğer Finans kurumlarından yararlanmak için gerekli düzenlemelerin yapılması	4	20
TOPLAM	20	100

Tablodan çıkardığımız sonuç işletmeler Finansal sorunlarının çözümlenmesi için uzun vadeli ve düşük faizli kredileri en önemli çözüm yolu olarak belirtmişlerdir. Bunun yanında, yeni teşvik ve tedbirlerin ve işletmelerin Bankalar dışında finansal kurumlardan ve Sermaye piyasasından yararlanabilmek için gerekli düzenlemelerin yapılmasını da önemli çözüm faktörleri olarak belirtmişlerdir.

10. SONUÇ VE ÖNERİLER

10.1. SONUÇLAR

Dünyada 1950'li yıllardan bu yana sayıları hızla artan, sanayileşme sürecini hızlandıran ve ekonomilerin belkemiğini oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler, ülkemizde de kalkınma ve büyümenin yeni modeli ve güç kaynağı olarak kabul edilmiştir.

Ancak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kendi hallerine bırakılıp, birbirleri ve çevreleri ile ahenkli bir biçimde gelişmeleri sağlanamadıkça, ekonomi içinde etkin ve tesirli olmaları beklenemez.

Küçük ve orta işletmeler toplu halde geliştirilir ve yönlendirilirse, ekonomik krizlere karşı çok etkili bir silah, ya da kalkınmayı sağlayıcı çok tesirli bir güç olarak kullanılabilirler. Aksi halde, fayda yerine bir sorunlar yumağı oluşturulabilir ve ülke ekonomisine zarar verebilirler.

Yaptığımız araştırmalar, dünyada ve ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin ortak özelliklere sahip olduklarını göstermektedir. Finansman sorunları da bu ortak özelliklerden bir tanesidir.

Anket sonuçlarına göre, küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunu, finansmandır. İşletmeler başlangıç aşamasında ve sonrasında yüksek faiz, ağır teminat şartları ve kredi miktarının yetersizliği nedeniyle finans kurumlarından kredi sağlayamamaktadırlar.

Bu konuda ilk akla gelen, kredi fonlarının yetersizliği olmaktadır. Nitekim ülkemizde kişi başına düşen milli gelir düzeyinin, gelişmiş ülkelere göre daha düşük seviyede olması, tasarruf eğiliminin düşük kalmasına yol açmakta ve

böylece kredi olarak verilebilecek sermayenin yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Finansal kurumlar, küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi açmada isteksiz davranmalarını; bu işletmelerde istikrarlı bir yönetimin olmayışı, alınan kredilerin etkin bir şekilde kullanımını sağlayacak düzgün muhasebe kayıtları ve finansman bilgisinin eksikliği, bu konularda uzman personel kadrolarının bulunmayışı ve finansal yapılarının zayıflığı gibi nedenlere bağlamaktadırlar. Ayrıca, sabit masraflar nedeniyle küçük kredilerin bankalara yüklediği maliyetlerin de büyük kredilere göre daha fazla olması bu isteksizliği arttırmaktadır.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre, ölçeklerinden dolayı piyasada söz sahibi olamamaları ve tahsilat politikalarında ödünler vermeleri, yapacakları ödemelerde ve enflasyondan korunmada küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlüklerle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Yaptığımız araştırmaya göre, küçük ve orta ölçekli işletmeler, özkaynaklarının yetersizliği ve yabancı kaynakların temin güçlükleri nedeniyle teknolojik gelişmeleri izleyememekte, hatta yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan yatırımları bile yapamamaktadırlar. Küçük işletmelerin karşılaştıkları bu güçlükleri gören müteşebbis adayları ise, yapabilecekleri küçük ve orta ölçekli girişimlerden vazgeçmektedirler.

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin özkaynak ve yabancı kaynak sağlama konusunda karşılarına çıkan engellerden bir tanesi de sermaye piyasasından yararlanamamalarıdır. Ancak bu piyasadan veya başka bir yerden uygun nitelikte fon sağlasalar dahi, bunu uzun vadede karlı olacak yatırımlara dönüştürememektedirler. Çünkü küçük ve orta ölçekli işletmeler, böyle bir değerlendirmeyi yapacak finansman bilgisine, yeterli ve yaygın olarak örgütlenmiş danışmanlık hizmetlerine sahip olmadıkları gibi, yönetim, eğitim ve danışmanlık gibi konuların da önemini henüz kavramış değildir.

Küçük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin finansal yönetim konusunda yetersizliklerinin işletme açısından pek olumsuz etkileri olmaktadır. Bunlardan bir tanesi ve özellikle ülkemiz için önemli olanı da, işletmenin faaliyet hacmi genişledikçe nakit akışında ortaya çıkan artışın, yöneticiyi yanıltması ve ona zenginleştiği izlenimini vermesidir. Bu durumda yönetici, harcamalarını ölçsüz bir biçimde artırmakta ve işletmesi için gerekli olan fonları özel yaşamı için kullanma eğilimine girmektedir. Böyle bir gelişmenin doğal bir sonucu olarak da işletme, finansman ihtiyacını karşılamada güçlüklerle karşılaşmakta ve açıklarını ileriki dönemlerde daha büyük kaynaklarla gidermek zorunda kalmaktadırlar.

Finansal yönetimde önemle gözönüne alınması gereken işletme sermayesi yönetimi, sermaye bütçelemesi ve maliyeti, finansal analiz gibi önemli konular küçük ve orta ölçekli işletmelerde yeterli ölçüde yerine getirilmemektedir.

10.2. ÖNERİLER

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi sağlamada karşılaştıkları güçlükler, önceki konularda ve sonuç bölümünde bahsedildiği gibi iki yönlüdür. Bunlar, bir yanda küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihtiyaçları olmasına rağmen, yüksek faiz ve teminat şartları nedeniyle kredi alamamaları diğer yandan ise, finansman kurumlarının uygun şartlarda ve düzeyde kredi verememeleridir. Bu amaçla ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelere tahsis edilen kredi miktarının artırılması ve şartlarının uygun duruma getirilmesi için bankacılık sisteminde yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Örneğin Türkiye Halk Bankası, sadece küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olarak çalışacak biçimde düzenlenebilir. Ayrıca, mevcut bankalara bazı teşvik ve muafiyetler uygulanarak küçük ve orta ölçekli işletmelere uygun şartlarda kredi açmaları

sağlanabilir. Böylece söz konusu işletmelere finansal olanaklar sağlayan kurumların sayısı artırılabilir.

Teminat şartlarının ağırlığı nedeniyle kredi alamayan işletmelere garanti ve kefalet veren kuruluşun (TOSYÖV-Kredi Garanti Fonu gibi) hizmetleri yurt çapında yaygınlaştırılmalıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler için "faktöring" şirketlerinin kurulması sağlanmalıdır. Böylece alacaklarını daha süratli bir biçimde tahsil edebileceklerdir.

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye piyasasından yararlanabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu amaçla yatırımcılar bilinçlendirilmeli ve yöneticilere finansal yönetim teknikleri aktarılmalıdır.

Alacakların yönetiminde etkinliğin sağlanması için, kredili satış koşulları işletme açısından daha elverişli hale getirilmeli, alacakların tahsilinde etkinlik sağlayıcı önlemler alınmalıdır. Bunun için, toplam satışlar içindeki peşin satışların oranı yükseltilmeli, vadeli satışlarda kredi süreleri ve limitleri daraltılmalı, kredili satış yapılacak müşterilerin nitelikleri gözönüne alınmalı, borçlarını süresinde ödemeyen müşterilere karşı peşin satışlara ağırlık verilmelidir.

Yatırım için verilen kararların sağlam yapılabilirdik (fizibilite) etüdlerine dayanması, yatırım projeleri arasında seçim yapılırken önyargılar ve sezgiler yerine bilimsel değerlendirme yöntemlerinin kullanılması, yatırım projelerinin finansmanında kullanılan kaynakların (sermayenin) maliyetinin hesaplanması, yatırım projelerinin karlılığı sermaye maliyetine eşit oluncaya kadar yatırım harcamalarının sürdürülmesi gibi noktalar gözönüne alınmalıdır.

İşletmenin likitide, faaliyet, finansal yapı ve karlılık durumları; rasyolar, karşılaştırmalı tablolar ve diğer analiz araçları ile kontrol edilmelidir. Böylece

işletmenin finansal yönetim etkinliği sağlanırken, bu işletmelere kredi veren finans kurumlarının güveni kazanılmış olacaktır.

Mteşebbisleri; finansal yönetim, yatırımların finansal ve teknik analizleri gibi konular üzerinde bilgilendirmek ve yönlendirmek amacıyla , niversite ve ilgili kurumların işbirliği ile çeşitli illerde "Danışmanlık Merkezleri" kurulmalıdır. Ayrıca, küçük ve orta ölçekli işletme yöneticileri için bu konularda broşürler, kitapçıklar bastırılmalı, seminerler düzenlenmelidir.

Yukarıda sözü edilen danışmanlık merkezleri, belli sürelerle faaliyet raporları hazırlamalı ve düzenleyecekleri periyodik toplantılarla küçük ve orta ölçekli işletmelerle ilgili bilgi alışverişini sağlamalıdır.

Ayrıca, niversite ve diğer yüksek öğrenim kurumlarında "küçük ve orta ölçekli işletmeler yönetimi" ile ilgili dersler konulmalıdır. Böylece uzmanlaşmış eleman, araştırmacı ve ğretimcilerin yetişmesi sağlanabilir. Yine bu kurumlarda küçük ve orta ölçekli işletme yöneticilerine, finansal yönetim, muhasebe, pazarlama ve diğer konularda kurslar düzenlenmelidir.

Küçük ve orta ölçekli işletme kurmak için yeni girişimde bulunan müteşebbislere, başlangıç aşamasındaki güçlüklerin aşılması için yatırım indirimi, vergi muafiyeti ve diğer teşvikler sağlanabilir.

ANKET FORMU

Sayın Yönetici,

Bu araştırma Elazığ Organize Sanayi bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmek amacıyla yapılmaktadır. anket formuna içtenlikle cevap vermeniz, sorunlarınızın doğru olarak saptanmasını ve ilgili yerlerde gündeme gelmesini sağlamada yardımcı olacak ve çözümlerin bulunmasına katkıda bulunacaktır. Anket formunda kimliğiniz ve firma adının kesinlikle gizli kalacağını taahhüt ediyorum. Önemli olan doğru bilgilerin saptanmasıdır. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Özcan DEMİR

Lütfen aşağıdaki soruları yerine göre boşlukları doldurmak veya işaretlemek suretiyle cevaplandırınız.

A. GENEL BİLGİLER

- 1- İşletmenin ticari Ünvanı
- 2- Adresi....
- 3-Kuruluş Tarihi...
- 4- Faaliyet sahası...
- 5- İşçi ve Personel Sayısı
- 6- Anket yapılan yön ünvanı ve ismi...

B. ORTAKLARLA İLGİLİ SORULAR

- 1- Şirketin ortak Sayısı
- 2- Şirket kurucuları hangi faaliyet sahasından gelmiştir.

Faaliyet Sahası

Sayısı

a- Tüccar	()
b- Sanayici	()

- c- Serbest Meslek ()
 d- Memur - Emekli, işçi ()
 e- Diğer ()

C. ŞİRKETİN MALİ VE FİNANSAL YAPISI İLE İLGİLİ SORULAR

1- Şirketin sermayesi ne kadardır ?.....

2- Aşağıdaki plan, bütçe ve mali tablolardan hangisini hazırlıyorsunuz ?

	Evet	Hayır
a- Nakit Bütçesi	☐	☐
b- Nakit tahsil ve tediye tablosu	☐	☐
c- Fon kaynak ve kullanım tablosu	☐	☐
d- Başabaş Nokta Analizi	☐	☐
f- Genel İmalat Bütçesi	☐	☐
g- Yıllık faaliyet raporları	☐	☐

3- Yatırım kararınızın alınmasında teşviklerin rolü oldumu ?

Evet	Hayır
☐	☐

4- Yatırım kararınızın alınmasında sağlanan teşviklerin rolü ne olmuştur?

a- önemsiz

b- küçük bir faktör olarak önemli

c- orta derecede önemli

d- önemli

e- çok önemli

☐
☐
☐
☐
☐

5- Alınan teşvikleri yeterli buluyormusunuz?

Evet	Hayır
☐	☐

6- Cevabınız Hayır ise bunun en önemli nedenini sıralayınız (önem derecesine göre)

a- Teşvikle sağlanan kredinin maliyeti yüksektir

b- Teşvikler zamanla önemini kaybetmiştir.

c- Teşvikler zamanında sağlanamamaktadır.

☐
☐
☐
☐

d- Teşvik şartları ağır olmaktadır.

e- Yatırım indirimleri yetersiz kalmaktadır.

☐

7- Aşağıdaki teşviklerin hangisinden daha çok yararlanmaktasınız belirtiniz ?

a- Yatırım indirimi

b- İthalattaki K.D.V. muafiyeti

c- Kalkınma Bankası Yatırım Kredisi

d- Kalkınma Bankası İşletme Kredisi

e- Diğer (varsa belirtiniz)

8- Şirketinizin en önemli sorunu aşağıdakilerden hangisidir ?

a- Tedarik

b- Üretim ve Teknoloji

c- Pazarlama

d- İşgücü ve Personel

e- Finansman

9- Bir nakte ihtiyacınız olduğu zaman kimlere başvurursunuz belirtiniz ?

a- Ortaklara başvurunuz

b- Bankalardan temine çalışınız .

c- Yeni ortaklar ararız .

d- Şahıslardan borç alınız .

e- Diğer

10. Sizce şirketin "Kredi bulma güçlüğü mü" yoksa "öz kaynak yetersizliği mi" daha büyük bir sorundur?

a- Kredi bulma güçlüğü

b- Sermaye yetersizliği

11. Kredi kullanıyor musunuz?

Evet

☐

Hayır

☐

12. Cevabınız Hayır ise nedenini belirtiniz ?

- a- Özsermayemiz yeterlidir.
- b- Kredi faizi çok yüksektir .
- c- Teminat şartları ağır, formaliteler fazladır .
- d- Kredinin vadesi kısadır .
- e- Kredi veren kuruluşlar azdır .

13. Bankalardan kredi alırken karşılaştığınız en büyük güçlük nedir belirtiniz ?

- a- Kredi taleplerimiz bankalarca gerekli şekilde dikkate Alınmaktadır .
- b- Müracaat ile kredi alınması arasında zaman kaybımız olmaktadır.
- c- Teminat gücümüz ile karşılaşmaktayız.
- d- Formaliteler oldukça ağırdır.

14. Yabancı Finans Kuruluşlarından şimdiye kadar kredi aldınız mı?

Evet

--

Hayır

--

15. Şirketinizin 1992,1993,1994 yılları itibarı ile faiz ödemeleri ne kadardır?

1992 yılı.....TL.

1993 yılı.....TL.

1994 yılı.....TL.

16. Bölge şartlarında dikkate alırsak bankalardan alınan krediler sizce yeterlidir?

Evet

--

Hayır

--

17. Sermaye darlığını, belirli bir ölçüde azaltabilmek ve daha yeterli bir sermaye ile çalışmak için halka açılmayı düşünürmüsünüz?

Evet

--

Hayır

--

18. Kredili alışlar yapıyor musunuz?

Evet

--

Hayır

--

19. Cevabınız evet ise alışlarınızın % kaçını kredili sağlıyorsunuz.....

20. Satışlarınızın % kaç peşin

Satışlarınızın % kaçı kredilidir

21. Finansal sorunların çözümü için sizce ne yapılmalıdır belirtiniz ?

a- Uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmalı

b- İşletmenin sermaye piyasasından yararlanması için düzenlemeler yapılmalı

c- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için yeni teşvikler getirilmeli

d- Kredi kullanımında teminat ve diğer formaliteler en aza indirilmelidir.

e- Bankalar dışındaki diğer finans kurumlarından yararlanmak için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. AKBULUT ,Enis Ömer, Küçük ve Orta Boy işletmeler, Politikalar, öneriler, D.P.T., Teşvik Uygulama Başkanlığı, Ankara, 1991.
2. ALPUGAN Oktay, Küçük İşletmeler Kavramı Kuruluş ve Yönetimi, K.T.Ü., Trabzon, 1988
3. ALTIKARDEŞ Sehavet, Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki yeri ve Tanımlanması, Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerin Geliştirilme Semineri, M.P.M. Yayınları No:120 , Ankara, 1973 .
4. BALAK Sedat, Türkiye'de Küçük İşletmelerin Sanayi ve Ekonomideki Yeri ve Önemi, Küçük ve Orta İşletmelerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Formunda sunulan Tebliğ, İzmir Ticaret Odası, İzmir, 1988.
5. BAYKAL Olcay, Gıda Sanayiinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları, M.P.M. Yayınları, No:382, Ankara, 1989.
6. BAYKAL Olcay, PAZARCIK Orhan ve GÜLMEZ İlyas, Kuçuk Sanayi, Yeri Önemi ve Pazarlama Uygulamaları M.P.M Yayınları, No:328, Ankara, 1985.
7. BİAR A.Ş., Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimi ve Mevcut Durumu, BİAR Eğitim Yayınları, Yayın No:10, Ankara, 1990.
8. BOZKURT Rüştü, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Sorunları , Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, Sorunları ve Çözüm Önerileri Formunda Sunulan Tebliğ, İzmir Ticaret Odası, İzmir, 1988.
9. BULMUŞ İsmail, OKTAY Erkan ve TÖRÜNER meta, Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu, Önemi ve AT'a girerken karşılaşılabilecek Sorunlar ile Çözüm Yolları, M.P.M Yayınları No:426, Ankara, 1990.
10. C. SİROPOLİS, Nicholas , Small Business Management, Houghton Mifflin Company, Boston, 1982.

11. ÇORUH Atilla, küçük ve Orta Sanayi teşebbüslerinin Geliştirilmesi İçin Kamu Kesiminin Örgütlenmesi, Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri MPM yayınları, No:120, Ankara, 1987.

12. DEMİRBAŞ Ahmet, Küçük ve Orta Boy teşebbüslerin Kredi ve Finansman Sorunları, Küçük ve Orta Boy sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi semineri MPM Yayınları No:358, Ankara, 1987.

13. D.HAİLES WILLIAM ve T.HUBBARD Daymond, Small Business Management, Litton Educational Publishing Inc. 1977.

14. D.P.T., Küçük Sanayi, VI.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Kurulu Raporu, yayın No:340, Ankara, 1989.

15. ERKAN Mehmet, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin imalat Sanayiindeki Yeri ve Finansal Sorunları, Küçük ve Orta İşletmelerin Sorunları Seminerinde Sunulan Tebliğ, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin, 1990.

16. GIAOUTZİ.M, Nijkamp P. and STOREY, DJ. Small is Beautiful - The Regional Importance Of Small and Medium - Size Enterprises and Regional Development, London, 1990.

17. HUMMEN Wilhelm, Friedrich Naumann vakfı'nın Türkiye'deki Angasmanının Amaç ve Görevi Konulu Bildirisi, Ankara, 1991.

18. H.RAY Graham ve J.HUTCHINSON Patrick, The Financing and Financial Control Of Small Enterprise Development Gower Publishing Company Ltd. Andershot, 1983.

19. KEPİR Murat, Küçük ve Orta Boy Büyüklükteki Teşebbüslerin ileri teknolojiye yönelik Sektörlerdeki Rolü, Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri MPM yayınları No:358, Ankara, 1987.

20. KOSGEB, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Muhtemel Etkiler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOSGEB yayını, Ankara, 1995.

21. KOSGEB 1995 yılı Çalışma programı, KOSGEB yayını Ankara, 1995.

22. KNOTT Geoffrey, Financial Management, Pan Books Ltd., London, 1987.

23. LITTLE, Ian M.D., MAZUMDAR.D and Page J.M.Jr. Small Manufacturing Enterprises Acomparative Analysis of india other Economies D.C World Bank, Washington, 1987.
24. MEIER Max Georg, türkiye'de küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kredi Sorunları için Türkiye Orta Ölçekli Sanayici ve Yöneticileri Vakfının (TOSYÖV) Kredi Garanti Fonu Projesi Bir çözüm müdür ? Konulu Bildirisi, Ankara, 1991.
25. MÜFTÜOĞLU Tamer, Türkiye'de Küçük ve Orta ölçekli işletmelerin Sorunları, Öneriler Ankara, 1993.
26. OGLEY Brian, Bu<siness Finance, Llongman, London, 1981.
27. OKTAV Mete, DEMİR Hulusi, ALPUGAN Oktay ve ÜNER Nurel İşletme Ekonomisi ve Yönetimi İstanbul, 1987.
28. OKTAV Mete, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB yayınları, Yayın No:176, Ankara, 1990.
29. R.SONDENO, stanley, Small Business Management Principles, business Publications, inc Texas, 1985.
30. STEINHOFF Dan, Small Business Fundamentals, Mc Graw - Hill Book Company, NewYork, 1978.
31. SOYSAL Muzaffer, İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı Plastik Eşya Üreten Kuçuk ve Orta Sanayicilerin Sorunları, MPM yayınları, No:285, Ankara, 1983.
32. TİGREL Ali, Küçük ve Orta Ölçekli işletmelere Sağlanan Destekler, D.P.T. Yayınları Ankara, 1990.
33. TOBB., OKİK Raporu, TOBB yayınları, Ankara, 1993.
34. TOBB., Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunlar., TOBB yayınları, Ankara, 1994.
35. TOSYÖV, Türkiye'de Küçük Sanayi ve Esnaf Lehine bir Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Dair Rapor, Ankara, 1990.
36. TÜRKİYE KALKINMA BANKASI; Avrupa İkonomik Topluluğu ve Türkiye'de Sanayi Sektörünün Finansmanı, Araştırma Planlama ve Değerlendirme Müdürlüğü, Ankara, 1990.

37. UZUNOĞLU Sadi, Küçük ve Orta İşletmelerin Finansman Sorunları, Küçük ve Orta İşletmelerin Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri Seminerinde Sunulan Tebliğ, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Bursa, 1990.

38. ÜREYEN Memduh, Türkiye'de Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Şboy Teşebbüslerin Mevzuat Sorunları, Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, M.P.M. Yayınları, No:358, Ankara, 1987.

39. YALIM Güler, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri ve Önemi ve Tanımlanması, M.P.M. yayınları, No:357, Ankara, 1987.

40. ZADİL Ekmel, Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin geliştirilmesi Semineri, M.P.M. Yayınları , No:120, Ankara, 1973.

SÜRELİ YAYINLAR

1. CONKAR Kemalettin, Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Önemi ve söz Konusu İşletmelerin Büyük İşletmelere Dönüştürülmesine Yönelik Bazı Kamusal Destekler, Anadolu Üniversitesi, Afyon, İ.İ.B.F. Yıllığı, Yayın No:7, Eskişehir, 1990.

2. DÜNYA Gaetesi, Orta Ölçekli İşletmeleri Desteklemek İçin Vakıf, 18 Ocak 1991.

3. DÜNYA Gazetesi, Türkiye'de Küçük İşletmelerin Ekonomik Ağırlığı Çok Büyük, Makale, 18 Ocak 1990.

4. EKONOMİST Dergisi , Teşvikli yatırımlar, Makale, sayı:11, 17 Mart 1991.

5. ERKAN Mehmet, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Finansman Sorunu ve Dış kaynaklı Krediler Anadolu Üniversitesi, Afyon İ.İ.B.F. yıllığı Eskişehir, 1990.

6. E. STEARNS Katherina, Assisting Informal Sector, Microenterprises, Economic Impact Dergisi, Sayı:63 , Washington, 1988.

7. GÖĞÜŞ Zeynep, Küçüklere Yardım Edeceğiz, UNIDO Genel Direktörü, Domingo Siazon ile yapılan Röportaj, Hürriyet Gazetesi 17 Temmuz 1990.

8. MÜFTÜOĞLU Tamer, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Başlıca Sorunları, Dünya Gazetesi, 7 Haziran 1988.

